

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ВОДИЧ ЗА ЧЛЕНОТ 5

ПРАВО НА СЛОБОДА И НА БЕЗБЕДНОСТ
ЧЛЕН 5 ОД КОНВЕНЦИЈАТА

ГЕРМАНСКА ФОНДАЦИЈА
ЗА МЕГУНАРОДНА ПРАВНА
СОРАБОТКА

Stabilitätspakt für Südosteuropa
Gefördert durch Deutschland
Stability Pact for South Eastern Europe
Sponsored by Germany

Ги молиме издавачите и организациите што сакаат да го умножат овој извештај (или негов превод) во печатена или во електронска форма да се обратат на следнава адреса за е-пошта: publishing@echr.coe.int заради добивање натамошни инструкции.

© Совет на Европа/Европски суд за човекови права, 2012 година

Документот е достапен за преземање од www.echr.coe.int (Case-Law/Case-Law Analysis/Case-law guides).

Овој документ е изработен од страна на Одделот за истражување и не е обврзувачки за Судот. Текстот беше завршен во јуни 2012 година и може да биде предмет на редакциска измена.

Овој превод е објавен со согласност на Советот на Европа и на Европскиот суд за човекови права и е во исклучителна одговорност на Германската фондација за меѓународна правна соработка (Deutsche Stiftung für internationale rechtliche Zusammenarbeit e.V., скратено ИПЗ) или на преведувачот.

СОДРЖИНА

I. ОПСЕГ НА ПРИМЕНА	17
1) Лишување од слобода	17
2) Критериуми што треба да се применат.	19
3) Мерки донесени во рамките на затвор	20
4) Лишување од слобода надвор од формалното апсење и притворање	20
5) Позитивни обврски во однос на лишувањето од слобода од страна на приватни лица	21
II. ЗАКОНИТОСТ НА ПРИТВОРОТ СПОРЕД ЧЛЕНОТ 5 § 1.....	21
1) Цел на членот 5	21
2) Усогласеност со националното законодавство	22
3) Преиспитување на усогласеноста со националното законодавство	22
4) Начелото за правна сигурност	23
5) Забрана на произволност.....	24
6) Судски налог.....	25
7) Образложение на одлуките и барањето за забрана на произволност	25
8) Неколку прифатливи процедурални пропусти.....	26
9) Доцнење во извршувањето на налогот за ослободување	27
III. ЛИШУВАЊА ОД СЛОБОДА ШТО СЕ ДОПУШТЕНИ СПОРЕД ЧЛЕНОТ 5 § 1.	27
A. Притвор по осуда.....	27
1) Постојење на осуда	28
2) Надлежен суд [GC], § 119).....	28
3) Притворот мора да следува „по“ осуда	29
4) Влијание на жалбените постапки	29
B. Притвор поради непочитување на судски налог или на законска обврска.....	30
1) Непочитување на судскиот налог.....	30
2) Исполнување на обврска пропишана со закон	31
B. Истражен притвор	32
1) Цел на апсењето или притворот	32
2) Значењето на „основано сомнение“	33
3) Поимот „дело“	34
Г. Притвор на малолетник	34
1) Општо	34
2) Воспитен надзор.....	35
3) Надлежна судска власт	35
Д. Притвор од медицински или социјални причини.....	36
1) Општо	36
2) Спречување на ширењето на некоја заразна болест.....	36

3) Притвор на ментално заболени лица	37
4) Притвор на алкохоличари и зависници од дрога	38
5) Бездомници	39
ѓ. Притвор на странец	39
1) Притвор заради спречување неовластено влегување во земјата	39
2) Притвор со цел депортација или екстрадиција	40
IV. ГАРАНЦИИ ЗА ЛИЦА ЛИШЕНИ ОД СЛОБОДА.....	42
А. Известување за причините за апсењето (Член 5 § 2)	42
1) Применливост.....	42
2) Цел	42
3) Лице на кое мора да му бидат соопштени причините	43
4) Причините мора да бидат соопштени „брзо“	43
5) Начин на кој се соопштени причините.....	43
6) Опсег на бараните причини	44
7) На јазикот што го разбира	45
Б. Право на неодложно изведување пред судија (Член 5 § 3)	45
1) Цел на одредбата	45
2) Брза и автоматска судска контрола	46
3) Карактерот на соодветниот судски службеник.....	47
4) Независност	48
5) Процедурално барање.....	48
6) Материјално барање.....	49
(а) ПРЕИСПИТУВАЊЕ НА ОСНОВНОСТА НА ПРИТВОРОТ.....	49
(б) ОВЛАСТУВАЊЕ ЗА ОСЛОБОДУВАЊЕ	49
В. Право на судење во разумен рок или на ослободување во текот на судската постапка (Член 5 § 3).....	50
1) Период што треба да се земе предвид	50
2) Општи начела.....	50
3) Основи за продолжен притвор	52
4) Особена внимателност.....	54
5) Алтернативни мерки.....	54
6) Кауција.....	55
7) Оправданост на секое времетраење на притворот.....	56
8) Притвор пред судење на малолетници.....	56
Г. Право на разгледување на законитоста на притворот во кус рок од страна на суд (Член 5 § 4)	56
1) Цел на одредбата	56
2) Карактерот на бараното преиспитување	57
3) Процесни гаранции	58
4) Барање за „одлука во кус рок“	59
(а) ВРЕМЕНСКИОТ ПЕРИОД ШТО ТРЕБА ДА СЕ ЗЕМЕ ПРЕДВИД	59

(б) РЕЛЕВАНТНИ ФАКТОРИ ШТО ТРЕБА ДА СЕ ЗЕМАТ ПРЕДВИД КОГА СЕ ПРОЦЕНУВА БРЗИНАТА	60
Д. Право на надомест за незаконито притворање (Член 5 § 5)	61
1) <i>Применливост</i>	61
2) <i>Правен лек</i>	62
3) <i>Можност за надомест</i>	62
4) <i>Вид на надомест</i>	62
5) <i>Постоење на штета</i>	63
6) <i>Висина на надоместот</i>	63
СПИСОК НА ПРЕСУДИ И НА ОДЛУКИ	64

Предговор

кон преводот на македонски јазик

„Водич за членот 5 од Конвенцијата“

Овој „Водич за членот 5 од Конвенцијата“ е објавен од страна на Европскиот суд за човекови права во 2012 год., како дел од низата студии на неговата судска практика во врска со одредени членови на Конвенцијата (Оригиналната англиска верзија на овој водич ќе ја најдете на интернет на www.echr.coe.int “Case-Law/Case-Law Analysis/Case-law guides”).

Целта на преводот на овој водич на македонски јазик е да се зголемат знаењата за оваа важна материја, а со тоа и заштитата на човековите права.

Затоа, целна група на оваа публикација не се само правниците од сите професионални групи, како и студентите по право, а пред сè адвокатите, туку и сите оние кои евентуално се засегнати со повреда на нивните права кои произлегуваат од членот 5 на ЕКЧП, но и оние кои работат со такви потенцијално засегнати лица. Притоа, важна целна група се сите оние кои во рамките на државните организации и установи се занимаваат со кривичниот прогон и со извршувањето на казната.

Преводот на оваа публикација на македонски јазик, како и печатењето на оваа книга, беа овозможени од страна на Германската фондација за меѓународна правна соработка, регистрирано здружение (скратено: ИРЗ). ИРЗ, која во 1992 година по налог на германската сојузна влада ја почна својата дејност во Источна Европа како организација што е специјализирана во областа на меѓународното правно советување, денес е активна во голем број држави, сè до Азија и до Северна Африка. Во Македонија таа е активна од 2000 година како дел од германскиот придонес кон Пактот за стабилност на Југоисточна Европа (Дополнителни информации за ИРЗ може да се најдат на германски, англиски, руски и на арапски јазик на www.irz-stiftung.de).

Оваа книга не е првата соработка меѓу Советот на Европа и ИРЗ на полето на правните публикации. Пример за една поранешна соработка се двата коментара кон Законот за парничната постапка и кон Законот за извршната постапка, кои се важечки во Босна и Херцеговина, кои настанаа во 2005 година, во рамките на еден заеднички проект на Советот на Европа со Европската комисија со содржинско и финансиско учество на ИРЗ и кои наидоа на широка распространетост меѓу правниците во земјата. Во Македонија оваа соработка започна со преводот на „Практичен водич за критериумите за допуштеност“. Покрај тоа, во рамките на ваквата соработка се преведуваат

публикации за Европскиот суд за човекови права, за неговата судска практика и општо за Европската конвенција за човекови права на различните јазици на Југоисточна Европа.

ИРЗ им се заблагодарува на Европскиот суд за човекови права и на Советот на Европа за соработката и за добиената дозвола за изработување превод и за објавување на оваа публикација. Покрај тоа, ИРЗ му должи голема благодарност на Сојузното министерство за правда и на Министерството за надворешни работи, кои ја поддржуваат нејзината дејност во Југоисточна Европа со средства на Пактот за стабилност. Оваа публикација не би била можна без овие две министерства. Особено треба да се истакнат и Германската амбасада во Македонија и германскиот амбасадор, нејзината екселенција Гудрун Штајнакер, кои активно ја следат и ја поддржуваат активноста на ИРЗ во Македонија.

Покрај тоа, авторот на овој предговор ја користи оваа пригода најсрдечно да му се заблагодари на г. Лајф Берг, раководителот на Одделот за јавни информации и за публикации за судската практика при Европскиот суд за човекови права во Стразбур, како и на неговата соработничка Оливија Штази, за добрата и конструктивна соработка. Исто така, тој би сакал да им се заблагодари на г-ѓа Наташа Андреевска-Томовска, која го изработи преводот на македонски јазик, на г. Александар Спасов, кој се погрижи за правната лектура, како и на Драгана Радисавлевиќ и на Дана Трајчев-Божиќ, кои учествуваа во подготовките на оваа публикација како координатори на проект при Фондацијата ИРЗ, во Бон.

Бон, февруари 2014 година

Д-р Штефан Пирнер

Адвокат

Регионален проектен раководител за

„Југоисточна Европа – Централен регион“

(Босна и Херцеговина, Македонија, Црна Гора и Србија) при ИРЗ

Vorwort zur mazedonischen Übersetzung des „Führers zu Art. 5 der Konvention“

Das vorliegende Buch enthält die Übersetzung des „Führers zu Art. 5 der Konvention“, den der Europäische Gerichtshof für Menschenrechte im Jahr 2012 als Teil einer Reihe von Studien zu seiner Rechtsprechung zu bestimmten Artikeln der Konvention herausgab (Die englische Originalversion finden sie im Internet unter www.echr.coe.int "Case-Law/Case-Law Analysis/Case-lawguides").

Ziel der Übersetzung in das Mazedonische ist es, die Kenntnisse über diese wichtige Materie und damit den Schutz der Menschenrechte zu erhöhen.

Zielgruppe dieser Veröffentlichung sind deshalb nicht nur Juristen aller Berufsgruppen sowie Jurastudenten und insbesondere Rechtsanwälte, sondern alle diejenigen, die möglicherweise von einer Verletzung ihrer Rechte aus Art. 5 EMR betroffen sind, oder aber mit potentiellen Betroffenen zu tun haben. Eine wichtige Zielgruppe dabei sind all diejenigen, die in staatlichen Organisationen und Einrichtungen mit der Strafverfolgung und der Strafvollstreckung befasst sind.

Die Übersetzung dieser Publikation in das Mazedonische sowie der Druck dieses Buches wurden durch die Deutsche Stiftung für internationale rechtliche Zusammenarbeit e.V. (kurz: IRZ) ermöglicht. Die IRZ, die 1992 ihre Tätigkeit als spezialisierte Organisation im Bereich der internationalen Rechtsberatung im Auftrag der Deutschen Bundesregierung in Osteuropa aufnahm, ist heute in einer Reihe von Staaten, bis hin nach Asien und Nordafrika, tätig. In Mazedonien ist sie seit dem Jahr 2000 als Teil des deutschen Beitrags zum Stabilitätspakt für Südosteuropa aktiv (Weitere Informationen zur IRZ finden sich in deutscher, englischer, russischer und arabischer Sprache unter www.irz-stiftung.de).

Das vorliegende Buch ist nicht die erste Kooperation zwischen dem Europarat und der IRZ im Bereich juristischer Publikationen. Ein Beispiel früherer Zusammenarbeit sind die beiden Kommentare zu den in Bosnien und Herzegowina geltenden Zivilprozess- und Zwangsvollstreckungsgesetzen, die im Jahre 2005 in einem Gemeinschaftsprojekt des Europarats mit der Europäischen Kommission unter inhaltlicher und finanzieller Beteiligung der IRZ entstanden sind, und die eine erhebliche Verbreitung unter den Juristen des Landes gefunden haben. Bezüglich Mazedoniens begann diese Zusammenarbeit mit der Übersetzung des „Leitfadens zu den Zulässigkeitsvoraussetzungen". Außerdem arbeitet man bei der Übersetzung sonstiger Publikationen über den Europäischen Gerichtshof für Menschenrechte, dessen Rechtsprechung und über die Europäische Menschenrechtskonvention allgemein in verschiedene Sprachen Südosteuropas zusammen.

Die IRZ dankt dem Europäischen Gerichtshof für Menschenrechte und dem Europarat für die Zusammenarbeit und die Erlaubnis zur Übersetzung und Veröffentlichung der vorliegenden Publikation. Außerdem schuldet die IRZ dem Bundesministerium der Justiz sowie dem Auswärtigen Amt, das die Tätigkeit der IRZ in Südosteuropa mit Mitteln aus dem Stabilitätspakt unterstützt, großen Dank. Ohne diese beiden Ministerien wäre die vorliegende Publikation nicht möglich gewesen. Besonders hervorzuheben ist auch die deutsche Botschaft in Mazedonien und die deutsche Botschafterin I.E. Gudrun Steinacker, die die Tätigkeit der IRZ in Mazedonien aktiv begleiten und unterstützen.

Außerdem möchte der Verfasser dieses Vorwortes die Gelegenheit nutzen, Herrn Leif Berg, Head of the Case-Law Information and Publication Division des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte in Straßburg, sowie seiner Mitarbeiterin Olivia Stasi herzlich für die allseits gute und konstruktive Zusammenarbeit zu danken. Gleiches gilt für Frau Nataša Andreevska-Tomovska, die die Übersetzung des Mazedonischen erstellte, Herrn Aleksandar Spasov, der das juristische Lektorat besorgte, sowie Dragana Radisavljević und Dana Trajcevo-Božić, die die vorliegende Publikation als Projektmanagerinnen bei der IRZ in Bonn mitvorbereitet haben.

Bonn, im Februar 2014

Dr. Stefan Pürner

Rechtsanwalt

Bereichsleiter für „Südosteuropa Mitte“

(Bosnien und Herzegowina, Mazedonien, Montenegro und Serbien) bei der IRZ

Preface

to the Macedonian Translation of the "Guide on Article 5 of the Convention"

The "Guide on Article 5 of the Convention" was published by the European Court of Human Rights in 2012 as part of the series of studies of its case-law relating to particular Articles of the Convention (For the original English version of this guide please refer to www.echr.coe.int "Case-Law/Case-Law Analysis/Case-law guides").

The Macedonian translation of this guide aims at raising knowledge of this significant matter, and by extension, of the protection of human rights.

This publication is therefore targeted not only at legal experts of all professional groups as well as law students, and in particular at attorneys at law, but also at all those eventually concerned with violation of their rights resulting from article 5 ECHR, as well as all those working with such potentially concerned persons. Additionally, an important target group present all those who, within the framework of state organizations and institutions, handle criminal persecution and execution of punishment.

The Macedonian translation of this publication and the printing of this book were funded by the German Foundation for International Legal Cooperation (briefly: IRZ). The IRZ, which started its activities in Eastern Europe in 1992 as an organisation specializing in international legal advice acting on behalf of the German Federal Government, is now operating in many different states, including Asia and Northern Africa. It has been active in Macedonia since 2000 within the German contribution to the Stability Pact for South East Europe (Further information on the IRZ is available in German, English, Russian and Arabic on www.irz-stiftung.de).

This guide is not the first cooperation between the Council of Europe and the IRZ within the field of legal publications. One example of earlier cooperation are the two commentaries on the Laws on civil procedure and coercive execution applicable in Bosnia and Herzegovina, published in 2005, within a joint project of the Council of Europe and the European Commission, in which the IRZ was involved both with regard to contents and funding. The commentaries have become well known among the law experts in Bosnia and Herzegovina. The Macedonian translation of the "Practical Guide on Admissibility Criteria" marked the beginning of this cooperation, within which publications on the European Court of Human Rights, its case-law and the European Convention on Human Rights in general are translated into various languages of South East Europe.

The IRZ would like to thank the European Court of Human Rights and the Council of Europe for their cooperation and for their permission to translate and publish this guide into Macedonian. The IRZ also owes particular gratitude to the Federal Ministry of Justice as well as to the Federal Foreign Office for supporting the IRZ's work in South East Europe with funds from the Stability Pact. This publication would not have been possible without the support of these two ministries. We would especially like to mention the German Embassy in Macedonia and the German Ambassador Her Excellency Gudrun Steinacker who have been supporting and actively assisting the IRZ's activities in Macedonia.

The author of this preface would furthermore like to express his appreciation to Mr. Leif Berg, Head of the Case-Law Information and Publications Division of the European Court of Human Rights in Strasbourg, as well as to his assistant Olivia Stasi. He would also like to thank Nataša Andreevska-Tomovska, who translated the guide into Macedonian, Aleksandar Spasov, who did the legal editing, as well as Dragana Radisavljević and Dana Trajčev-Božić, who were involved in the preparation of this publication as project managers of the IRZ in Bonn.

Bonn, February 2014

Dr. Stefan Pürner

Attorney at law

Head of Section for “South East Central”

(Bosnia and Herzegovina, Macedonia, Montenegro and Serbia) of the IRZ

I. ОПСЕГ НА ПРИМЕНА

Член 5¹ – Право на слобода и на безбедност

„1. Секој човек има право на слобода и на безбедност. Никој не смее да биде лишен од слобода, освен врз основа на закон во долунаведените случаи:“

1) Лишување од слобода²

1. Прогласувајќи го „правото на слобода“, членот 5 ја претпоставува физичката слобода на личноста; неговата цел е да осигури дека никој нема да биде лишен од таквата слобода на произволен начин. Тоа не се однесува само на ограничувањата на слободата на движење, коишто се регулирани со членот 2 на Протоколот бр. 4 (*Creangă v. Romania* [GC], § 92; *Engel and Others v. the Netherlands*, § 58).

¹ При цитирањето и наведувањето на нормативен текст или дел од текст содржан во Европската конвенција за заштита на човековите права и основни слободи, донесена од Советот на Европа во 1950 г., користен е официјалниот превод на Конвенцијата кој е интегрален дел од Законот за ратификација на Конвенцијата, донесен од Собранието на Република Македонија (Сл. весник на РМ – Меѓународни договори бр.11/97). Иако преведувачот и стручниот редактор имаат забелешки на одредени термини користени во преводот и структурата на реченицата, сепак, единствено овој превод како дел од позитивно-правниот поредок на Република Македонија е задолжителен за судовите во Република Македонија кои, во согласност со уставната обврска, мораат да пресудуваат врз основа на Уставот, законите и меѓународните договори ратификувани врз основа на Уставот на РМ и, следствено, мораат да ја применуваат Конвенцијата како интегрален дел на правниот поредок користејќи го нејзиниот превод содржан во Законот за ратификација, а објавен во службеното гласило Службен весник на РМ. Сепак, во преостанатиот наративен текст, во кој се објаснуваат одредбите од Конвенцијата, преведувачот и редакторот користат термини кои сметаат дека попрецизно ги објаснуваат термините кои се користат во оригиналот на оваа публикација на англиски јазик и се дел од општоприфатената правна терминологија во македонскиот јазик. **За сите случаи на користење на различни термини во објаснувањата од оние употребени во нормативниот текст, читателот се упатува во бројните фусноти** (заб. на стр. ред.).

² Терминот *deprivation of liberty* е преведен со македонскиот термин *лишување од слобода*, бидејќи тој најмногу одговара на вистинското значење на овој термин со толкување од англиски јазик, а притоа во македонскиот јазик нема посоодветен термин кој би бил еквивалент на наведениот англиски термин. Сепак, терминот *лишување од слобода* се користи во понатамошниот текст и како соодветен термин за друг израз на англиски јазик што соодветно ќе биде објаснето и образложено (заб. на стр. ред.).

2. Разликата меѓу ограничувањата на движењето, доволно сериозни за да се сведат во рамките на лишувањето од слобода според членот 5 § 1 и ограничувањата на слободата кои се предмет само на членот 2 од Протоколот бр. 4, е разлика според степенот или интензитетот, а не разлика според карактерот или суштината (*Guzzardi v. Italy*, § 93; *Rantsev v. Cyprus and Russia*, § 314; *Stanev v. Bulgaria* [GC], § 115).

3. Лишувањето од слобода не е ограничено на класичниот случај на притвор кој следува по апсење³ или осуда, туку може да се појави во голем број други форми (*Guzzardi v. Italy*, § 95).

³ Преводот на терминот *arrest* претставуваше најголем предизвик и, во значајна мера, проблем при изготвувањето на преводот и редактирањето на текстот. Стручниот редактор и преведувачот за најсоодветен превод на терминот *arrest* го сметаат терминот *апси/апсење* и го употребуваат на сите места на кои е употребен овој термин во англискиот текст. Причините за таквата одлука се повеќебројни. Имено, терминот *апсење* во рамките на правниот поредок на РМ се среќава токму во официјалниот превод на Конвенцијата содржан во Законот за ратификација (Сл. весник на РМ – Меѓународни договори бр. 11/97). На пример, во чл. 5 ст. 1 точки б), в), г), ст. 2, ст. 3, ст. 4, ст. 5 на преводот на македонски јазик на Конвенцијата. За разлика од тоа, во Законот за кривичната постапка (Сл. весник на РМ, бр. 150/10) се употребуваат термините *приведување* (чл. 157), при што под *приведување* се подразбираат оние дејства на лишување од слобода (во смисла на *deprivation of liberty*), кај кои постои налог од судот за *приведување* на определено лице, и тоа доколку постојат основи за притвор во согласност со ЗКП, ако е веќе донесено решение за притвор или ако обвинетиот е уредно повикан, а не дојде и не го оправда својот изостанок, а од околностите произлегува дека обвинетиот го одбегнува приемот на поканата. *Приведувањето* може да го изврши само полицијата. Терминот *лишување од слобода* во смисла на лишување од слобода без налог на суд е употребен во чл. 158, при што лишување од слобода претставуваат дејства на лишување од слобода (во смисла на *deprivation of liberty*) ако лицето е затечено во извршување на кривично дело за кое се гони по службена должност и при тоа лишувањето може да го изврши полициски службеник или секое друго лице кое ќе го затекне во извршување на кривичното дело за кое се гони по службена должност и постои опасност од бегство при што веднаш треба да ја извести полицијата, а лицето се задржува сè до доаѓањето на полицијата. Од друга страна, во Законот за полиција (Сл. весник на РМ, бр. 114/06) во чл. 46, терминот *приведување* се користи во идентична смисла како и во Законот за кривична постапка, но подоцна во чл. 47 му се проширува опсегот на употреба на терминот *приведување*, при што тој се користи и за лишување од слобода без писмена наредба, односно без налог на судот (на пример, за лице затекнато во извршување на кривично дело за кое се гони по службена должност), за која ситуација Законот за кривична постапка го користи терминот *лишување од слобода*, односно *лишување од слобода без налог*. Од досега изнесеното очигледна е неусогласеноста во терминологијата во двата закона, при што за очекување е терминологијата на Законот за полиција да се усогласи со терминологијата на Законот за кривична постапка, со оглед на позицијата на ЗКП како системски закон.

2) Критериуми што треба да се применат

4. Судот не смета дека е врзан за правните заклучоци на домашните органи во однос на тоа дали имало или немало лишување од слобода, и прави самостојна процена на ситуацијата (*H.L. v. the United Kingdom*, § 90; *H.M. v. Switzerland*, §§ 30 и 48; *Creangă v. Romania* [GC], § 92).

5. Со цел да се утврди дали некој е „лишен од слобода“ во рамките на значењето на членот 5, појдовна точка мора да биде неговата конкретна ситуација и мора да се земе предвид цела низа на критериуми, како што се видот, времетраењето, делотворноста и начинот на спроведување на мерката за која станува збор (*Guzzardi v. Italy*, § 92; *Medvedyev and Others v. France* [GC], § 73; *Creangă v. Romania* [GC], § 91).

6. Важен фактор што треба да биде земен предвид е контекстот во кој е наметната мерката (*Austin and Others v. the United Kingdom* [GC], § 59).

7. Поимот лишување од слобода во смисла на членот 5 § 1 содржи како *објективен елемент* на затворање на лице во определен ограничен простор значително долго време, така и дополнителен *субјективен елемент*, каде што лицето не дало валидна согласност за таквото затворање (*Storck v. Germany*, § 74; *Stanev v. Bulgaria* [GC], § 117).

8. Релевантните објективни фактори што треба да бидат земени предвид ја вклучуваат можноста за напуштање на ограничената област, степенот на надзор и контрола на движењето на лицето, степенот на изолација и можноста за остварување на социјални контакти (види,

---

Во современата кривично-правна теорија во Република Македонија се среќава терминот апсење (в. повеќе: *Матовски, Лажетик-Бужаровска, Калајџиев*, Казнено процесно право, второ изменето и дополнето издание, Скопје, 2011, стр. 233–238). Притоа, се вели дека „лишување од слобода во смисла на апсење мора да биде од овластено службено лице (исклучително и од страна на граѓани) и со конкретна цел осомничениот да се изведе пред суд“ (*ibid*, стр. 234). Понатаму, лишувањето од слобода се именува и како апсење без налог, и тоа аналогно на поимот во ЗКП (*ibid*, стр. 235). Од друга страна, приведувањето се именува и како апсење со налог и се дефинира аналогно на поимот во ЗКП (*ibid*, стр. 238). Од сето кажано погоре, можеме да заклучиме дека во современата македонска казнено-правна теорија поимот *апсење* се третира како **генерички поим** кој ги опфаќа и лишувањето од слобода/лишување од слобода без налог, односно апсење без налог, како и приведувањето, односно апсење со налог. Од сите досега наведени причини, се одлучивме терминот *arrest* да го преведуваме со терминот *апси/апсење* (заб. на стр. ред.).

на пример, *Guzzardi v. Italy*, § 95; *H.M. v. Switzerland*, § 45; *H.L. v. the United Kingdom*, § 91; и *Storck v. Germany*, § 73).

9. Кога фактите укажуваат на лишување од слобода во рамките на значењето на членот 5§1, релативно краткото времетраење на притворот не влијае врз ваквиот заклучок (*Rantsev v. Cyprus and Russia*, § 317; *Iskandarov v. Russia*, § 140).

10. Елементот на принуда во вршењето на полициските овластувања за запирање и претрес покажува лишување од слобода, без оглед на краткото времетраење на мерката (*Foka v. Turkey*, § 78; *Gillan and Quinton v. the United Kingdom*, § 57; *Shimovolos v. Russia*, § 50; и *Brega and Others v. Moldova*, § 43).

11. Правото на слобода е премногу важно во едно демократско општество за да ја изгуби некое лице предноста од заштитата која ја дава Конвенцијата од едноставна причина што тоа можеби самото се согласило да биде притворено, особено кога тоа лице нема деловна способност да се согласи, или да не се согласи, со предложената мерка (*H.L. v. the United Kingdom*, § 90; *Stanev v. Bulgaria* [GC], § 119).

12. Фактот дека некое лице нема деловна способност не значи нужно дека тоа не е во состојба да ја разбере неговата ситуација и да се согласи со неа (*Shtukaturev v. Russia*, §§ 107-109; *Stanev v. Bulgaria* [GC], § 130; *D.D. v. Lithuania*, § 150).

3) Мерки донесени во рамките на затвор

13. Дисциплинските мерки наметнати во затвор, кои влијаат врз условите на притворот, не може да се смета дека претставуваат лишување од слобода. Во вообичаени околности таквите мерки мора да се сметаат како промена на условите на законитото притворање и потпаѓаат надвор од опсегот на членот 5 § 1 од Конвенцијата (*Bollan v. the United Kingdom* (dec.)).

4) Лишување од слобода надвор од формалното апсење и притворање

14. Прашањето за применливоста на членот 5 се појавува во низа околности, вклучувајќи ги следните:

- сместување на лица во психијатриски установи или установи за социјално згрижување (види, меѓу многу други одлуки, *De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*; *Nielsen v. Denmark*; *H.M. v.*

Switzerland; H.L. v. the United Kingdom; Storck v. Germany; A. and Others v. Bulgaria; Stanev v. Bulgaria [GC]);

- затворање на лица во транзит-зоните на аеродромите (*Amuur v. France; Shamsa v. Poland; Mogos and Others v. Romania* (dec.); *Mahdid and Haddar v. Austria* (dec.); и *Riad and Idiab v. Belgium*);
- распит во полициска станица (*I.I. v. Bulgaria; Osypenko v. Ukraine; Salayev v. Azerbaijan; Farhad Aliyev v. Azerbaijan*; и *Creangă v. Romania* [GC]);
- запирање и претрес од страна на полицијата (*Foka v. Turkey, Gillan and Quinton v. the United Kingdom*, и *Shimovolos v. Russia*);
- мерки за контролирање на толпата усвоени од страна на полицијата заради зачувување на јавниот ред и мир (*Austin and Others v. the United Kingdom* [GC]);
- домашен притвор (*Mancini v. Italy; Lavents v. Latvia; Nikolova v. Bulgaria* (no. 2); и *Dacosta Silva v. Spain*).

5) Позитивни обврски во однос на лишувањето од слобода од страна на приватни лица

15. Членот 5 § 1, прва реченица, ја определува позитивната обврска на државата да ја заштитува слободата на своите граѓани. Затоа, државата е должна да преземе мерки со кои ќе се обезбеди ефикасна заштита на ранливите лица, вклучувајќи и разумни чекори за спречување на лишувањето од слобода за кои властите знаат или треба да знаат (*Storck v. Germany*, § 102).

16. Одговорноста на државата се покренува доколку таа го прифати лишувањето од слобода на некое лице или ако не ставила крај на таквата состојба (*Riera Blume and Others v. Spain; Rantsev v. Cyprus and Russia*, §§ 319-321; *Medova v. Russia*, §§ 123-125).

II. ЗАКОНИТОСТ НА ПРИТВОРОТ СПОРЕД ЧЛЕНОТ 5 § 1

1) Цел на членот 5

17. Главната цел на членот 5 е да спречи произволни (арбитрерни, заб. на стр. ред.) или неоправдани лишувања од слобода (*McKay v. the United Kingdom* [GC], § 30). Правото на слобода и на безбедност е од најголемо значење во едно „демократско општество“ во смисла на

Конвенцијата (*Medvedyev and Others v. France* [GC], §76; *Ladent v. Poland*, no. 11036/03, § 45, 18 март 2008 год.).

18. Затоа, Судот смета дека непризнаеното притворање на поединецот е целосно негирање на суштински значајните гаранции содржани во членот 5 од Конвенцијата и открива најтешка повреда на таа одредба. Отсуството на записници за прашањата какви што се датумот, времето и местото на притворањето, името на притвореното лице, причините за неговото притворање и името на лицето кое го спроведува притворот мора да се смета за неусогласено, меѓу другото, со самата цел на членот 5 од Конвенцијата (види *Kurt v. Turkey*, § 125; *Anguelova v. Bulgaria*, § 154). Исто така, тоа е неусогласено и со условот за законитост во согласност со Конвенцијата (*Anguelova v. Bulgaria, ibidem*).

2) Усогласеност со националното законодавство

19. За да го исполни условот за законитост, притворот мора да биде „во согласност со постапка пропишана со закон“. Тоа значи дека притворот мора да се придржува до материјалните и до процедуралните правила на националното законодавство (или на меѓународното законодавство, кога тоа е соодветно, види, меѓу другите извори, *Medvedyev and Others v. France* [GC], § 79).

20. На пример, Судот утврдил дека има повреда на членот 5 кога властите не успеале да поднесат барање за продолжување на решението за притвор во рамките на законски утврдениот временски рок (*G.K. v. Poland*, § 76). Спротивно на тоа, наводната повреда на преписка која се однесувала на начинот на кој требало да бидат спроведени истрагите за одредени видови прекршоци не ја поништило домашната правна основа за апсење и за подоцнежното притворање (*Talat Tepe v. Turkey*, § 62).

3) Преиспитување на усогласеноста со националното законодавство

21. Иако е вообичаено пред сè домашните власти, а најмногу судовите, да ги толкуваат и да ги применуваат домашните закони, состојбата е поинаква во случаите каде што непридржувањето кон таквите закони значи повреда и на самата Конвенција. Во случаите кога е засегнат членот 5 § 1 од Конвенцијата, Судот мора да изврши определени дејства со цел да преиспита дали било земено предвид

националното законодавство (види, меѓу другите одлуки, *Creangă v. Romania* [GC], § 101; *Baranowski v. Poland*, § 50; *Benham v. the United Kingdom*, § 41). Притоа, Судот мора да ја има предвид правната состојба таква каква што била во релевантниот период (*Włoch v. Poland*, § 114).

4) Начелото за правна сигурност

22. Кога се работи за лишување од слобода, особено е важно да биде исполнето општото начело за правна сигурност. Затоа е неопходно во домашното законодавство јасно да бидат дефинирани условите за лишување од слобода и самиот закон да биде предвидлив во својата примена, за да го исполни стандардот за „законитост“ утврден со Конвенцијата, стандард што бара сите закони да бидат доволно прецизни за да му дозволат на лицето – доколку е потребно, со соодветен совет – да ги предвиди, до степен што е разумен во дадените околности, последиците што може да произлезат од дадено дејство (види, меѓу неодамнешните одлуки, *Creangă v. Romania*, § 120; и *Medvedyev and Others v. France* [GC], § 80).

23. На пример, практиката на држење лице во притвор со обвинителен акт, без да постои никаква посебна основа за тоа во националното законодавство или во судската практика, претставува повреда на членот 5 (1) (*Baranowski v. Poland*, §§ 50-58). Исто така, практиката на автоматско обновување на притворот пред судењето, без да постои никаква прецизна законска основа за тоа, е спротивна на членот 5 §1 (*Svipsta v. Latvia*, §86). Спротивно на тоа, продолжениот притвор на лице врз основа на налог на Јавното обвинителство кој налага дополнителни истраги, без да се издаде формален налог за притворање, не открило повреда на тој член (*Laumont v. France*, § 50).

24. Одредбите кои од страна на домашните органи се толкуваат на неконзистентен начин и со меѓусебно исклучување, исто така, не го исполнуваат стандардот за 'квалитет на законот' што се бара според Конвенцијата (*Nasrullojev v. Russia*, § 77; *Ječius v. Lithuania*, §§ 53-59). Сепак, при недостиг од секаква судска практика, Судот не е повикан да даде свое толкување на националното законодавство. Затоа, тој би можел да одбие да заклучи дека националните судови не успеале да постапат во согласност со постапката предвидена со закон (види *Włoch v. Poland*, §§ 114-116; *Winterwerp v. the Netherlands*, §§ 48-50).

25. Иако дипломатските ноти се извор на меѓународното право, притворањето на екипаж врз основа на таквите ноти е незаконско во

смисла на членот 5 (1) од Конвенцијата, доколку тие не се доволно прецизни и предвидливи. Поточно, недостигот од точно упатување на потенцијалното апсење и притворање на членовите на екипажот нема да ги исполни барањата за правна сигурност и предвидливост според членот 5 § 1 од Конвенцијата (*Medvedyev and Others v. France* [GC], §§ 96-100).

5) *Забрана на произволност*

26. Покрај тоа, секое лишување од слобода треба да соодветствува на целта на заштитата на поединецот од произволност (види, меѓу многу други одлуки, *Witold Litwa v. Poland*, § 78).

27. Поимот „произволност“ во членот 5 § 1 го надминува недостигот од усогласеност со националното законодавство, така што лишувањето од слобода може да биде законито во смисла на домашното законодавство, но и понатаму да е произволно и со тоа спротивно на Конвенцијата (*Creangă v. Romania*, § 84; *A. and Others v. the United Kingdom* [GC], § 164; заради преглед на начелата поврзани со поимот „произволност“ види *Saadi v. the United Kingdom* [GC], §§ 68-74).

28. Брзината со која домашните судови го заменуваат решението за притвор, кој или истекло или било утврдено дека е проблематичен, е дополнителен релевантен елемент при проценувањето на тоа дали притворањето на некое лице треба да се смета за произволно (*Mooren v. Germany* [GC], §80). Па, така, во смисла на потточката (в), Судот смета дека периодот помал од еден месец меѓу истекувањето на првичното решение за притвор и издавањето на ново, образложено решение за притвор кое следува по враќањето на предметот од апелациониот суд во судот од понизок степен, не доведува до произволност на притворот на жалителот (*Minjat v. Switzerland*, §§ 46 и 48). Спротивно на тоа, периодот подолг од една година кој следувал по враќањето на предметот од апелациониот суд во судот од понизок степен, во кој жалителот останал во несигурна положба во однос на причините за неговиот истражен притвор, комбиниран со непостоењето на временски рок во кој судот од понизок степен треба да го преиспита неговиот притвор, се смета дека ја покажува произволноста на притворот на жалителот (види *Khudoyorov v. Russia*, §§ 136-37).

б) Судски налог

29. Периодот на притворање, начелно, ќе се смета за „законски“ ако е заснован врз судски налог⁴. Притворот што е заснован врз налог за кој подоцна, од страна на повисок суд, е утврдено дека е незаконски, сè уште може да биде валиден според домашното законодавство (*Bozano v. France*, § 55). Притворот може да остане во согласност со „постапка пропишана со закон“, иако домашните судови признале дека имало некои пропусти во постапката за притворање, но, сепак, сметале дека притворот е законски (*Erkalo v. the Netherlands*, §§ 55-56). Па, така, дури и пропустите во налогот за притворање не мора нужно да значат дека конкретниот период на притворање е незаконски во смисла на членот 5 § 1 (*Ječius v. Lithuania*, § 68; *Benham v. the United Kingdom*, §§ 42-47).

30. Судот прави разлика меѓу одлуките на домашните судови донесени во рамки на нивната надлежност и оние кои значат пречекорување на нивната надлежност (*Benham v. the United Kingdom*, §§43 et seq). Се смета дека налозите за притворање се невалидни *ex facie* во случаите кога заинтересираната страна не била соодветно известена за судската расправа (*Khudoyorov v. Russia*, §129), кога домашните судови не успеале да спроведат проверка на материјалните средства како што налагало домашното право (*Lloyd and Others v. the United Kingdom*, §§108 и 116), или кога судовите од понизок степен не успеале соодветно да ги разгледаат алтернативите за затворање (*ibidem*, § 113). Од друга страна, во случаите кога немало доказ дека постапувањето на националните судови довело до „голема или очигледна непрописност“, Судот сметал дека притворот бил законит (*ibidem*, § 114).

7) Образложение на одлуките и барањето за забрана на произволност

31. Отсуството или недостигот од образложение во налозите за притворање е еден од елементите кои Судот ги зема предвид кога ја проценува законитоста на притворот според членот 5 § 1. Па, така, отсуството на *секакви* основи дадени од страна на судските органи во

⁴ Во согласност со позитивно-правните прописи во Република Македонија, налогот на судот за определување на притвор се издава со правниот акт решение и затоа во рамките на преводот терминот *налог за притворање* е заменет со терминот *решение за притвор* (заб. на стр. ред.).

нивните одлуки со кои се одобрува притворањето за подолг временски период може да биде неспоиво со начелото за заштита од произволност предвидено во членот 5 § 1 (*Stašaitis v. Lithuania*, §§ 66-67). Исто така, одлуката која е крајно лаконска и која не упатува на никаква правна одредба со која би се дозволило притворањето, нема да обезбеди доволна заштита од произволност (*Khudoyorov v. Russia*, § 157).

32. Меѓутоа, Судот може да смета дека притворот на жалителот е во согласност со домашното законодавство и покрај недостигот од образложение во налогот за притворање каде што националните судови биле на мислење дека имало некои основи за истражниот притвор на жалителот (*Minjat v. Switzerland*, § 43). Понатаму, кога домашните судови го укинале налогот за притворање поради недостиг од образложение, но сметале дека има некои основи за притворање на жалителот, одбивањето да се нареди ослободување на притвореникот и враќањето на предметот во судовите од понизок степен заради утврдување на законитоста на притворот не довело до повреда на членот 5 § 1 (*Minjat v. Switzerland*, § 47).

33. Потребно е решение за притвор што се темели врз конкретни основи и поставување на конкретно временско ограничување (*Meloni v. Switzerland*, § 53). Покрај тоа, властите би требало да земат предвид мерки кои се помалку инвазивни од притворот (*Ambruszkiewicz v. Poland*, § 32).

8) Неколку прифатливи процедурални пропусти

34. Утврдено е дека следниве процедурални пропусти не доведуваат до незаконитост на притворот на жалителот:

- неуспехот официјално да се извести обвинетиот за решението за притвор не довел до „груба или очигледна непрописност“ во исклучителната смисла посочена во судската практика, каде властите на почетокот верувале дека жалителот бил известен за решението (*Marturana v. Italy*, § 79; но види *Voskuil v. the Netherlands*, каде што Судот утврдил повреда кога не било известно за решението за притвор во рамките на законски утврдениот временски рок: 3 дена наместо 24 часа);

- обична писарска грешка во налогот за апсење или притворање којашто подоцна била исправена од страна на судски орган (*Nikolov v. Bulgaria*, § 63; *Douiyeb v. the Netherlands* [GC], § 52);
- замената на формалната основа за притворање на жалителот од аспект на фактите споменати од страна на судовите како поткрепа на нивните заклучоци (*Gaidjurgis v. Lithuania* (dec.)). Ненаведувањето соодветни причини за таквата замена, сепак, може да го доведе Судот до заклучокот дека имало повреда на членот 5 § 1 (*Calmanovici v. Romania*, § 65).

9) Доцнење во извршувањето на налогот за ослободување

35. Незамисливо е во држава што подлежи на владеењето на правото некое лице и понатаму да треба да биде лишено од слобода, и покрај постоењето на судски налог за негово ослободување (*Assanidze v. Georgia* [GC], §173). Меѓутоа, Судот признава дека извесно доцнење во извршувањето на одлуката за ослободување на притвореник е разбирливо и често е неизбежно. Како и да е, националните власти мора да се обидат него да го сведат на минимум (*Giulia Manzoni v. Italy*, §25). Доцнењето од 11 (единаесет) часа за извршување на една одлука за ослободување на жалителот „без одлагање“ се смета дека е неусогласено со членот 5 § 1 на Конвенцијата (*Quinn v. France*, §§ 39-43; *Giulia Manzoni v. Italy*, §25).

III. ЛИШУВАЊА ОД СЛОБОДА ШТО СЕ ДОПУШТЕНИ СПОРЕД ЧЛЕНОТ 5 § 1

А. Притвор по осудителна пресуда⁵

Член 5 § 1(a)

*„Секој човек има право на слобода и на безбедност. Никој не смее да биде лишен од слобода, освен врз основа на закон во долунаведените случаи:
(a) ако издржува казна затвор по пресуда на надлежниот суд“*

⁵ Терминот *conviction* е преведен со поимот *осудителна пресуда или осуда*, со оглед на тоа што поимот пресуда е генерички поим и за осудителна и за ослободителна пресуда, а текстот се однесува исклучително на случаи кога постои осудителна пресуда, односно осуда (заб. на стр. ред.).

1) *Постоење на пресуда*

36. Членот 5 § 1(a) се применува за секоја „осудителна пресуда“ што предизвикува лишување од слобода изречена од суд и не прави никаква разлика заснована врз правниот карактер на делото за кое лицето е прогласено за виновно, без разлика дали пресудата е класифицирана како кривична или дисциплинска од внатрешното право на засегнатата држава (*Engel and Others v. the Netherlands*, § 68; *Galstyan v. Armenia*, § 46).

37. Поимот означува утврдување на вина (*Van Droogenbroeck v. Belgium*, § 35; *M. v. Germany*, §87) и не може да постои осудителна пресуда освен ако во согласност со законот било утврдено дека постоело дело (*Guzzardi v. Italy*, § 100; *M. v. Germany*, § 87) и изрекување на казна или друга мерка што вклучува лишување од слобода (*VanDroogenbroeck v. Belgium*, § 35; *B.v. Austria*, § 38; *M. v. Germany*, § 87).

38. Одредбата не ги спречува државите договорни страни да извршуваат решенија за притвор изречени од страна на надлежни судови надвор од нивната територија (*X v. Federal Republic of Germany*, Одлука на Комисијата од 14 декември 1963 година). Иако државите договорни страни не се должни да проверат дали постапките што резултирале со осуда биле усогласени со сите барања од членот 6 (*Drozdz and Janousek v. France and Spain*, § 110), осудата не може да биде резултат на флагрантно негирање на правдата (*Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], § 461; *Stoichkov v. Bulgaria*, § 51).

2) *Надлежен суд*

39. Поимот „суд“ означува тела кои не само што ги покажуваат најчестите основни особини, од кои најважна е независноста од извршната власт и од странките во случајот, туку и гаранциите на судската постапка (*De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, § 78; *Weeks v. the United Kingdom*, § 61). Формата на постапката, сепак, не мора нужно да биде иста во сите случаи во коишто е потребна интервенција од страна на суд. За да се утврди дали некоја постапка овозможува соодветни гаранции, мора да се има предвид самата природа на околностите во кои се води таквата постапка (*De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, § 78).

40. Покрај тоа, телото за кое станува збор не смее да има само советодавни функции, туку тоа мора да има надлежност да одлучува по

законитоста на притворотот и да нареди ослободување ако притворот е незаконит (*X. v. the United Kingdom*, § 61; *Weeks v. the United Kingdom*, § 61).

3) Притворот мора да следува „по“ осуда

41. Зборот „по“ не значи само дека притворот мора временски да следува по осудата: туку притворот мора да произлегува од, да следува по и да зависи од или да се случи преку осудата (*Van Droogenbroeck v. Belgium*, § 35; *Weeks v. the United Kingdom*, § 42; *M. v. Germany*, § 88). Накратко, мора да постои доволна причинско-последична врска меѓу осудата и одноското лишување од слобода (*Monnell and Morris v. the United Kingdom*, § 40; *M. v. Germany*, § 87).

42. Меѓутоа, како што минува времето, причинско-последичната врска постепено станува послаба и би можела да се раскине ако е заземена позиција во која одлуката да не се ослободи лицето или тоа повторно да се стави во притвор (вклучувајќи го и продолжувањето на превентивниот притвор) била донесена врз основи што не се поврзани со целите на законодавството или на судот, или врз основа на процена што била неоправдана во смисла на тие цели. Во тие околности, притворот што бил законит на почетокот би се преобразил во лишување од слобода кое е произволно и, оттаму, неусогласено со членот 5 (*Van Droogenbroeck v. Belgium*, § 40; *Weeks v. the United Kingdom*, § 49; *M. v. Germany*, § 88).

43. Поимот „по осуда“ не може да се толкува како да е ограничен на случајот на конечна осуда, бидејќи тоа би го исклучило апсењето на осудените лица, коишто се појавиле на судење додека сè уште биле на слобода. Не може да се занемари дека вината на лице, кое е притворено за време на жалбена постапка или на постапка за преиспитување, е утврдена во текот на судска постапка спроведена во согласност со барањата на членот 6 (*Wemhoff v. Germany*, § 9).

44. Членот 5 § 1(a) се применува кога ментално заболените лица се притворени во психијатриски установи по осудата (*X. v. the United Kingdom*, § 39). Меѓутоа, тој не се применува во случаите кои следуваат по донесување ослободителна пресуда (*Luberti v. Italy*, § 25).

4) Влијание на жалбените постапки

45. Периодот на притворање, во принцип, ќе се смета за законит ако се извршува врз основа на судско решение. Ако подоцна биде утврде-

но дека судот направил грешка според домашното законодавство при изрекувањето на таквото решение, тогаш тоа не мора истовремено да влијае врз валидноста на периодот опфатен со притвор. Органите во Стразбур одбиваат да ги поддржат жалбите на лица осудени за кривични дела кои се жалат дека домашните апелациони судови утврдиле дека нивната осуда или казна биле засновани врз погрешно утврдени факти или врз погрешно применет закон (*Benham v. the United Kingdom*, § 42). Сепак, притворот што следува по осуда е незаконит ако нема основи за тоа во домашното законодавство или ако е произволен (*Tsirlis and Kouloumpas v. Greece*, § 62).

Б. Притвор поради непочитување на судски налог или на законска обврска

Член 5 § 1(б)

„ако бил уапсен или притворен поради противење на законскиот налог на судот или со цел да се обезбеди извршување на обврска пропишана со закон;“

1) Непочитување на судскиот налог

46. Изборот на јазикот во првиот аспект од членот 5 § 1(б) претпоставува дека лицето што е уапсено или притворено мора да имало можност да го почитува судскиот налог и не го сторило тоа (*Beiere v. Latvia*, § 49).

47. Поедини лица не може да се сметаат како одговорни за непочитување на судските налози ако никогаш не биле информирани за нив (*ibidem*, § 50).

48. Домашните власти мора да воспостават правична рамнотежа меѓу значењето на осигурувањето на почитувањето на законскиот налог на судот во едно демократско општество, и значењето на правото на слобода. Факторите што треба да се земат предвид ја опфаќаат целта на налогот, изводливоста за почитувањето на налогот, и времетраењето на притворот. Прашањето за пропорционалноста претполага определена важност во целокупниот систем на нештата (*Gatt v. Malta*, § 40).

49. Органите на Конвенцијата го применуваат првиот аспект од членот 5 § 1(б) за случаи што се однесуваат, на пример, на неплаќање

на судска парична казна (види *Airey v. Ireland*, одлука на Комисијата), на одбивање да се подлегне на медицинско испитување кое се однесува на менталното здравје (*X v. Federal Republic of Germany*, Одлука на Комисијата од 10 декември 1975 година), или на испитување на крвта по налог на суд (*X. v. Austria*, Одлука на Комисијата), занемарување на ограничувањата на престојот (*Freda v. Italy*, Одлука на Комисијата), непочитување на одлука да му се предадат децата на родител (*Paradis v. Germany* (dec.)), занемарување на обврзувачки наредби (*Steel and Others v. the United Kingdom*), повреда на условите за кауција (*Gatt v. Malta*, цитирано погоре) и сместување во психијатриска болница (*Beiere v. Latvia*, цитирано погоре, каде што било утврдено дека одлуката за притворање не е „законски налог на судот“).

2) Исполнување на обврска пропишана со закон

50. Вториот аспект од членот 5 § 1(б) дозволува притворот само да го „осигури исполнувањето“ на обврската пропишана со закон. Затоа, мора да постои обврска што не е исполнета од страна на засегнатото лице, а апсењето и притворањето мора да бидат со цел да се осигури нејзиното исполнување и да немаат казнива природа. Веднаш штом ќе биде исполнета релевантната обврска, основата на притворот според членот 5 § 1(б) ја снемјува (*Vasileva v. Denmark*, § 36).

51. Обврската мора да има посебна и конкретна природа (*Ciulla v. Italy*, § 36). Широкото толкување би наложило последици кои се неусогласени со поимот за владеење на правото (*Engel and Others v. the Netherlands*, § 69; *Iliya Stefanov v. Bulgaria*, § 72).

52. Апсењето ќе биде прифатливо во условите на Конвенцијата само ако „обврската пропишана со закон“ не може да биде исполнета со поблаги средства (*Khodorkovskiy v. Russia*, § 136). Понатаму, начелото на пропорционалност налага дека мора да биде постигната рамнотежа меѓу значењето на осигурувањето на неодложното исполнување на релевантната обврска во едно демократско општество, и значењето на правото на слобода (*Saadi v. the United Kingdom* [GC], § 70).

53. За ваквата процена Судот смета дека се релевантни следните прашања: природата на обврската што произлегува од релевантното законодавство, вклучувајќи го нејзиниот основен предмет и основната цел; лицето што е притворено и посебните околности кои довеле до притворањето; како и времетраењето на притворот (*Vasileva v. Denmark*, § 38; *Epple v. Germany*, § 37).

54. Ситуациите кои ги испитува вториот аспект од членот 5 § 1(б) вклучуваат, на пример, обврска на лицата да подлежат на безбедносна проверка при влез во земјата (*McVeigh and Others v. United Kingdom*, (Извештај на Комисијата)), да го откријат својот личен идентитет (*Vasileva v. Denmark*, *Novotka v. Slovakia* (dec.); *Sarigiannis v. Italy*), да поминат психијатриско испитување (*Nowicka v. Poland*), да напуштат одредена област (*Epple v. Germany*) и да се појават на распит во полициска станица (*Iliya Stefanov v. Bulgaria*; *Osypenko v. Ukraine*; и *Khodorkovskiy v. Russia*).

В. Истражен притвор

Член 5 § 1(в)

„ако е уапсен или притворен поради приведување⁶ пред надлежна судска власт, кога постои основано сомнение дека тоа лице извршило кривично дело, или кога постојат оправдани причини тоа лице да се спречи да изврши кривично дело или по извршувањето на кривичното дело да побегне;“

1) Цел на апсењето или на притворот

55. Изразот „Поради приведување⁷ пред надлежна судска власт“ ги квалификува сите три алтернативни основи за апсење или притворање според членот 5 § 1(в) (*Lawless v. Ireland (no. 3)*, §§ 13 и 14; *Ireland v. the United Kingdom*, § 196).

56. Лицето може да биде притворено според членот 5 § 1(в) само во контекст на кривичните постапки, со цел да се изведе пред надлежната судска власт, кога постои сомнение дека извршило кривично дело (*Ječius v. Lithuania*, § 50; *Schwabe and M.G. v. Germany*, § 72).

57. Постојењето на целта за изведување на осомничениот пред суд мора да се разгледува независно од остварувањето на таквата цел.

⁶ Во овој случај постои евидентна замена на терминот *изведување пред надлежен суд* со несоодветен термин, односно употребен е терминот *приведување пред надлежна судска власт*, иако приведувањето е лишување од слобода од страна на полицијата која постапува по судски налог (заб. на стр. ред.).

⁷ Се мисли на изведување пред надлежен суд, како што е опишано во претходната фуснота (заб. на стр. ред.).

Стандардот наметнат со членот 5 § 1(в) не претпоставува дека полицијата требала да обезбеди доволно докази за да покрене обвинение за време на апсењето или додека жалителот бил во притвор (*Erdagöz v. Turkey*, §51). Целта на распитот за време на притворот според потточката (в) на членот 5 § 1 е да се поттикне кривичната истрага по пат на потврдување или отфрлање на конкретното сомнение што претставувало основа за лишувањето од слобода. (*Brogan and Others v. the United Kingdom*, §§ 52-54; *Labita v. Italy* [GC], § 155; *O'Hara v. the United Kingdom*, § 36).

58. Притворањето во согласност со членот 5 § 1(в) мора да биде сразмерна мерка за постигнување на утврдената цел (*Ladent v. Poland*, §§ 55-56).

59. Изразот „надлежна судска власт“ значи исто што и „судија или друг службеник овластен со закон да врши правосудна функција“ во членот 5 § 3 (*Schiesser v. Switzerland*, § 29).

2) Значењето на „основано сомнение“

60. „Основаното сомнение“ дека било извршено кривично дело подразбира постоење на факти или информации со кои еден објективен набљудувач би можел да се убеди дека засегнатото лице веројатно го сторило делото (*Erdagöz v. Turkey*, § 51; *Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, § 32). Затоа, неуспехот на државните органи да спроведат вистинска истрага за основните факти на случајот, со цел да проверат дали жалбата била основана, открил повреда на членот 5 § 1(в) (*Stepuleac v. Moldova*, § 73; *Elci and Others v. Turkey*, § 674).

61. Што може да се смета за „основано“, сепак, зависи од сите околности на случајот (*Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, § 32).

62. Во смисла на тероризам, иако од државите договорни страни не може да се бара да ја утврдат основаноста на сомнението врз кое се темели апсењето на осомничен терорист преку откривање на информации од доверливи извори, Судот сметал дека потребата за справување со дела на тероризам не може да го оправда проширувањето на поимот за „основаност“ до онаму каде што е поткопана гаранцијата обезбедена со членот 5 § 1(в) (*O'Hara v. the United Kingdom*, § 35).

63. Се сметало дека непоткрепените индиректни вербални докази на анонимен информатор не се доволни за да обезбедат „основано сомнение“ дека жалителот бил вклучен во дејства поврзани со мафи-

јата (*Labita v. Italy* [GC], §§ 156 *et seq*). Спротивно на тоа, инкриминирачките изјави кои датирале од пред неколку години и подоцна биле повлечени од страна на осомничените, не го тргнале постоењето на основано сомнение против жалителот. Понатаму, тоа не влијаело врз законитоста на налогот за апсење (*Talat Tepe v. Turkey*, § 61).

3) Поимот „дело“

64. Поимот „дело“ има автономно значење, кое е идентично со значењето на поимот „кривично дело“ во членот 6. Класификацијата на делата според националното законодавство е фактор што треба да се земе предвид. Сепак, природата на постапката и тежината на казната се исто така релевантни (*Benham v. the United Kingdom*, § 56);

65. „Делото“ мора да биде специфично и конкретно: не е дозволен превентивниот притвор на лица за кои државата смета дека претставуваат опасност заради нивната постојана склоност кон криминал (*Guzzardi v. Italy*, § 102; *Ciulla v. Italy*, § 40; *M. v. Germany*, § 89; *Shimovolos v. Russia*, § 54).

Г. Притвор на малолетник

Член 5 § 1(г)

„ако се работи за притвор на малолетник врз основа на законска процедура, заради воспитување под надзор или заради приведување⁸ пред надлежна судска власт;“

1) Општо

66. Поимот малолетник ги опфаќа лицата помлади од 18 (осумнаесет) години (*Koniarska v. United Kingdom* (dec.)), во контекст на европските стандарди и на Резолуцијата CM (72) на Комитетот на министри на Советот на Европа (*X v. Switzerland*, Одлука на Комисијата од 14 декември 1979 год.).

67. Потточката г) не претставува само одредба што го дозволува притворањето на малолетник. Таа содржи специфичен, но не и сеисцрпен, пример за околностите во кои малолетните лица може да бидат притворени, имено заради а) нивен воспитен надзор или б)

⁸ Исто како и во фуснота 7 (заб. на стр. ред.).

нивно изведување пред надлежна судска власт (*Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga v. Belgium*, § 100).

2) Воспитен надзор

68. Првиот аспект на членот 5 § 1(г) дозволува притворање во согласност со налог на судот или на друг надлежен орган со цел да се осигури дека детето ќе посетува некоја воспитно-образовна установа.

69. Во смисла на притворањето малолетни лица, зборовите „воспитен надзор“ не треба строго да се изедначуваат со поимот за настава во училища. Таквиот надзор мора да опфати многу аспекти на остварувањето, од страна на државен орган, на родителските права за благосостојба и заштита на засегнатото лице (*Ichin and Others v. Ukraine*, § 39; *D.G. v. Ireland*, § 80).

70. Потточката (г) не ја исклучува привремената мерка затвор што се користи како прелиминарна мерка во режимот на воспитување под надзор, без сама по себе да вклучува какво било воспитување под надзор. Сепак, во тие околности, веднаш по затворањето мора да следува вистинска примена на таквиот режим во простор (отворен или затворен) наменет за таа цел и со доволно средства за нејзино остварување (*Bouamar v. Belgium*, § 50).

71. Ако државата избере систем на воспитен надзор кој вклучува лишување од слобода, тогаш таа е должна да постави соодветни институции кои ги исполнуваат безбедносните и образовните потреби на тој систем, за да ги задоволат барањата на членот 5 § 1(г) (*A. and Others v. Bulgaria*, § 69; *D.G. v. Ireland*, § 79).

72. Судот не смета дека некоја воспитно-поправна установа за малолетници самата претставува „воспитен надзор“, ако не се обезбедени воспитни активности (*Ichin and Others v. Ukraine*, § 39).

3) Надлежна судска власт

73. Вториот аспект на членот 5 § 1(г) го уредува законското притворање на малолетник заради негово/нејзино изведување пред надлежна судска власт. Во согласност со *travaux preparatoires*, целта на оваа одредба била да го покрие притворањето на малолетник пред граѓанските или управните постапки, додека притворањето во врска со кривичните постапки требало да биде покриено со членот 5 § 1(в).

74. Меѓутоа, притворањето на малолетник обвинет за кривично дело за време на подготвувањето на психијатриски извештај, потребен за да се донесе одлука во врска со неговата ментална состојба, се

смета дека потпаѓа под потточката (г), како притворање заради изведување на малолетник пред надлежен орган (*X. v. Switzerland*, (dec.) цитирано погоре).

Д. Притвор од медицински или социјални причини

Член 5 § 1(д)

„ако се работи за притвор на лице за да се спречи ширење на некоја заразна болест, на ментално заболени лица, алкохоличари, наркомани⁹ и скитници¹⁰;“

1) Општо

75. Членот 5 § 1(д) од Конвенцијата се однесува на неколку категории на поединци, имено на лица кои шират заразни болести, ментално болни лица, алкохоличари, зависници од дрога и бездомници. Постои врска меѓу сите тие лица според која тие можат да бидат лишени од слобода, или со цел да им се овозможи медицинско лекување или поради сфаќањата диктирани од социјалната политика, или пак и од медицински и од социјални причини (*Enhorn v. Sweden*, § 43).

76. Причината зошто Конвенцијата дозволува овие поединци, кои сите се социјално неприспособени, да бидат лишени од слобода не е само тоа дека тие би можеле да претставуваат опасност за јавната безбедност, туку и дека од нивен личен интерес е да бидат притворени (*ibidem*; *Guzzardi v. Italy*, § 98 *in fine*).

2) Спречување на ширењето на некоја заразна болест

77. Клучните критериуми за процена на „законитоста“ на притворот на некое лице „заради спречување на ширењето на некоја заразна болест“ се:

- а) дали ширењето на заразната болест е опасно за јавното здравје или безбедност, и

⁹ Терминот *наркоман* е колоквијален, а посоодветен стручен термин е *зависник од дрога* (заб. на стр. ред.).

¹⁰ Терминот *скитник* е колоквијален, а посоодветен термин е *бездомник* (заб. на стр. ред.).

- б) дали притворањето на заразеното лице е последното нешто што треба да се направи за да се спречи ширењето на таа болест, откако биле земени предвид поблаги мерки и било утврдено дека тие не се доволни за да се заштити јавниот интерес.

Кога овие критериуми веќе нема да бидат исполнети, ќе престане да постои и основата за лишувањето од слобода (*Enhorn v. Sweden*, § 44).

3) Притвор на ментално заболени лица

78. Поимот „ментално заболено лице“ не може прецизно да се дефинира бидејќи психијатријата е поле кое се развива, и во медицината и во општественото сфаќање. Како и да е, тој не може да се употреби за да се дозволи нечие лишување од слобода само затоа што неговите или нејзините гледишта или однесувањето отстапуваат од воспоставените норми (*Rakevich v. Russia*, § 26).

79. Лице не може да биде лишено од слобода затоа што е „ментално заболено“, освен ако се исполнети следните три минимални услови (*Stanev v. Bulgaria* [GC], § 145; *D.D. v. Lithuania*, § 156; *Kallweit v. Germany*, § 45; *Shtukaturov v. Russia*, § 114; and *Varbanov v. Bulgaria*, § 45; *Winterwerp v. the Netherlands*, § 39):

- а) лицето може да биде притворено само ако веродостојно се покаже, со објективно медицинско вештачење, дека станува збор за ментално заболено лице, освен кога е потребно итно притворање;
- б) менталното нарушување на лицето мора да биде од таков вид што бара задолжително затворање. Мора да се покаже дека лишувањето од слобода е неопходно во тие околности;
- в) менталното нарушување, потврдено со објективен медицински доказ, мора континуирано да постои во текот на целото времетраење на притворот.

80. Што се однесува до вториот од горните услови, лишувањето од слобода на лице со психичко заболување може да биде неопходно не само кога на лицето му е потребна терапија, лекарства или друг клинички третман за да се излекува или да се ублажи неговата болест, туку и кога на лицето му е потребна контрола и надзор за да биде спречено, на пример, да си наштети себеси или на други лица (*Hutchison Reid v. the United Kingdom*, § 52).

81. При одлучувањето дали едно лице треба да биде лишено од слобода како „ментално заболено“ лице, на националните власти треба да им се признае определено дискрециско право, бидејќи тие, пред сè, треба да ги оценат доказите кои се изведени пред нив во конкретен случај (*H.L. v. the United Kingdom*, § 98).

82. Релевантното време во кое мора веродостојно да се утврди дека лицето е ментално заболено, за барањата на потточката (д) на членот 5 § 1, е датумот кога е усвоена мерката со која тоа лице се лишува од слобода како последица на таквата состојба (*O.H. v. Germany*, § 78).

83. Ако медицинскиот доказ покажува оздравување, можно е да им треба извесно време на властите за да размислат дали да го прекинат лишувањето од слобода на жалителот (*Luberti v. Italy*, §28). Сепак, продолжувањето на лишувањето од слобода исклучиво заради административни причини не е оправдано (*R.L. and M.-J.D. v. France*, § 129).

84. Лишувањето од слобода на ментално заболени лица мора да биде спроведено во болница, во клиника, или во друга соодветна установа која е овластена за лишување од слобода на таквите лица (*Ashingdane v. the United Kingdom*, § 44; *O.H. v. Germany*, § 79).

85. Спротивно на тоа, лицето може привремено да биде сместено во установа која не е специјално наменета за лишување од слобода на пациенти со нарушено ментално здравје пред да биде префрлено во соодветната институција, доколку периодот на чекање не е премногу долг (види *Pankiewicz v. Poland*, §§ 44-45; *Morsink v. the Netherlands*, §§ 67-69; *Brand v. the Netherlands*, §§ 64-66).

4) Притвор на алкохоличари и зависници од дрога

86. Членот 5 § 1(д) на Конвенцијата не треба да се толкува како член што го дозволува само притворањето на „алкохоличари“ во ограничената смисла на лица во клиничка состојба на „алкохолизам“, бидејќи ништо во текстот на оваа одредба не спречува таа мерка да биде применета од страна на државата врз лице кое злоупотребува алкохол, со цел да се ограничи штетата што си ја предизвикало со алкохолот самото себеси или на другите, или да се спречи опасното однесување по пиењето (*Kharin v. Russia*, § 34).

87. Затоа, лицата кои не се медицински дијагностицирани како „алкохоличари“, а чие постапување и однесување под влијание на алкохолот претставуваат опасност за јавниот ред и мир или за самите себеси, можат да бидат задржани заради заштита на јавноста или на нивните лични интереси, како што е нивното здравје или лична безбедност (*Hilda Hafsteinsdóttir v. Iceland*, § 42). Меѓутоа, тоа не значи дека членот 5 § 1(д) го дозволува притворањето на некое лице само заради тоа што консумира алкохол (*Witold Litwa v. Poland*, §§ 61-62).

5) Бездомници

88. Судската практика за „бездомници“ е сиромашна. Опсегот на одредбата ги опфаќа лицата кои немаат постојано живеалиште, немаат средства за издржување и постојано занимање или професија. Овие три услови, инспирирани од Белгискиот кривичен законик, се кумулативни: тие мора да бидат исполнети во исто време и да се однесуваат на исто лице (*De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, § 68).

Ѓ. Притвор на странец

Член 5 § 1(ѓ)

„ако се апси или притвора лице врз основа на закон, со цел да се спречи илегално да влезе во земјата или лице против кое е во тек постапка за протерување или израчување¹¹“.

1) Притвор заради спречување илегално влегување во земјата

89. Членот 5 § 1(ѓ) им дозволува на државите да ја контролираат слободата на странци во смисла на имиграција. Додека првиот аспект на таа одредба го дозволува притворот на азилант или на друг имигрант пред да биде издадена дозвола за влез од страна на државата, таквиот притвор мора да биде усогласен со севкупната цел на членот 5, односно да го заштитува правото на слобода и да осигури дека никому нема да му биде одземена слободата на произволен начин (*Saadi v. the United Kingdom* [GC], §§ 64-66).

90. Начелото според кое притворот не смее да биде произволен се применува за притворот според првиот аспект на членот 5 § 1(ѓ) на истиот начин како што се применува за притворот според вториот аспект (*ibidem*, § 73).

91. Затоа, „слобода од произволност“ во смисла на првиот аспект од членот 5 § 1(ѓ), значи дека таквиот притвор мора да биде спроведен со добра волја; тој мора да биде тесно поврзан со целта да се спречи неовластеното влегување на лицето во земјата; местото и условите на притворот треба да бидат соодветни, ако се земе предвид дека мерката не се применува за оние лица кои сториле кривични дела туку

¹¹ Наместо терминот *израчување*, посоодветно е да се употреби терминот *екстрадиција* (заб. на стр. ред.).

за странци кои, честопати стравувајќи за својот живот, избегале од својата земја; а времетраењето на притворот не смее да го надмине она што разумно се бара за да се постигне целта (*ibidem*, § 74).

92. При преиспитувањето на начинот на кој бил спроведен налогот за притворање, Судот мора да ја има предвид посебната ситуација на потенцијалните имигранти (пресуда во случајот *Kanagaratnam v. Belgium*, § 80, кога жалителката и нејзините три деца биле држени во установа од затворен тип наменета за возрасни лица; пресуда во случајот *Rahimi v. Greece*, §108, која се однесува на автоматска примена на притвор за малолетник без придружба).

2) Притвор со цел депортација или екстрадиција

93. Членот 5 § 1(ѓ) не налага притворот да се смета за неопходен од разумни причини, како, на пример, да се спречи лицето да изврши дело или да побегне. Во таа смисла, членот 5 § 1(ѓ) предвидува поинакво ниво на заштита од членот 5 § 1(в): сè што се налага според потточката (ѓ) е „преземање дејство со цел депортација или екстрадиција“. Затоа е ирелевантно, за целите на нејзината примена, дали основната одлука за протерување може да биде оправдана во согласност со националното право или правото на Конвенцијата (*Chahal v. the United Kingdom*, § 112; *Čonka v. Belgium*, § 38; *Nasrullojev v. Russia*, § 69; *Soldatenko v. Ukraine*, § 109).

94. Притворот може да биде оправдан за целите на вториот аспект на членот 5 § 1(ѓ) со истрагите на надлежните органи, дури и ако не е издадено формално барање или налог за екстрадиција, со оглед на тоа што таквите истраги може да се сметаат за „дејства“ преземени во смисла на одредбата (*X v. Switzerland*, Одлука на Комисијата од 9 декември 1980 год.).

95. Секое лишување од слобода според вториот аспект од членот 5 § 1(ѓ) ќе биде оправдано само ако се во тек постапки за депортирање или екстрадиција. Доколку таквите постапки не се спроведени со неопходната внимателност, притворот повеќе нема да е дозволен во согласност со членот 5 § 1 (ѓ) (*A. and Others v. the United Kingdom* [GC], § 164).

96. За да се избегне да биде означен како произволен, притворот во согласност со членот 5 § 1 (ѓ) мора да биде спроведен со добра волја; тој мора да биде тесно поврзан со основата на притворот врз кој се потпира владата; местото и условите на притворот треба да бидат соодветни; а времетраењето на притворот не смее да го надмине она

што разумно се бара за да се постигне целта (*ibidem*; види исто така *Yoh-Ekale Mwanje v. Belgium*, §§ 117-119 со дополнителни упатувања).

97. Членот 5 § 1(f) или другите потточки не дозволуваат воспоставување рамнотежа меѓу правото на лицето на слобода и интересот на државата за заштита на своето население од терористичка закана (*A. and Others v. the United Kingdom*, § 171).

98. Конвенцијата не содржи одредби кои се однесуваат на околностите во кои може да се одобри екстрадиција, или на постапката што треба да се следи пред да може да биде одобрена екстрадиција. Под услов таа да биде резултат на соработка меѓу засегнатите држави и доколку правната основа за налогот за апсење на бегалецот е налог за апсење издаден од страна на органите на државата на потекло на бегалецот, дури и невообичаената екстрадиција како таква не може да се смета дека е спротивна на Конвенцијата (*Öcalan v. Turkey* [GC], § 86; *Adamov v. Switzerland*, § 57).

99. Што се однесува до одлуките за екстрадиција меѓу две држави, каде едната е потписничка на Конвенцијата, а другата не е, правилата воспоставени со договор за екстрадиција или, доколку не постои таков договор, со соработка меѓу засегнатите држави, исто така претставуваат релевантни фактори што треба да се земат предвид при определувањето на тоа дали апсењето што довело до подоцнежната жалба до Судот било законско. Фактот дека некој бегалец бил предаден како резултат на соработката меѓу државите сам по себе не го чини апсењето незаконско и затоа не доведува до никаков проблем според членот 5 (*Öcalan v. Turkey* [GC], § 87).

100. Спроведувањето на привремена мерка откако Судот ѝ навестил на државата-членка дека пожелно би било лицето да не биде вратено во некоја определена земја, само по себе не влијае врз прашањето дали лишувањето од слобода на кое може да биде подложено тоа лице е усогласено со членот 5 § 1 на Конвенцијата (*Gebremedhin [Gaberamadhien] v. France*, § 74). Фактот дека примената на таквата мерка ја спречува депортацијата на лицето не го прави незаконски неговиот притвор, под услов сè уште да е во тек постапката на протерување и да не е неразумно времетраењето на неговиот продолжен притвор (*S.P. v. Belgium* (dec.), и *Yoh-Ekale Mwanje v. Belgium*, § 120).

IV. ГАРАНЦИИ ЗА ЛИЦА ЛИШЕНИ ОД СЛОБОДА

A. Известување за причините за апсењето (Член 5 § 2)

Член 5 § 2

„Секое уапсено лице веднаш се известува на јазикот што го разбира за причините за апсењето и за обвиненијата против него“.

1) Применливост

101. Зборовите употребени во членот 5 § 2 треба да се толкуваат автономно и, пред сè, во согласност со целта и намената на членот 5, што значи секој да се заштити од произволни лишувања од слобода. Поимот „апсење“ се протега надвор од делот на мерките на кривичното право, а зборовите „какви било обвиненија“ не покажуваат состојба на применливост, туку евентуалност што е земена предвид. Членот 5 § 4 не прави никаква разлика меѓу лицата кои се лишени од слобода врз основа на тоа дали биле уапсени или притворени. Затоа, не постојат основи за исклучување на второто од опсегот на членот 5 § 2 (*Van der Leer v. the Netherlands*, §§ 27 и 28) кој се проширува на притворот за целите на екстрадицијата (*Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, §§ 414 и 415) и на медицинското лекување (*Van der Leer v. the Netherlands, ibidem; X. v. the United Kingdom*, § 66) и исто така се применува кога лицата се вратени на местото на притворот по периодот на условен отпуст (*X. v. the United Kingdom*, § 66; *X v. Belgium*).

2) Цел

102. Членот 5 § 2 ја содржи основната заштита во врска со тоа дека секое уапсено лице треба да знае зошто е лишено од слобода и е составен дел на системот на заштита утврден со членот 5. Кога лицето е известно за причините за неговото апсење или притворање, тоа може, ако смета дека е потребно, да поднесе жалба до суд за да ја оспори законитоста на неговиот притвор во согласност со членот 5 § 4 (*Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, § 40; *Čonka v. Belgium*, § 50).

103. Секое лице кое има право да иницира постапка со цел во кус рок да биде одлучено за законитоста на неговиот притвор, не може

ефективно да го искористи таквото право, освен во случај кога е брзо и соодветно информиран за причините за неговото лишување од слобода (*Van der Leer v. the Netherlands* § 28; *Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, § 413).

3) Лице на кое мора да му бидат соопштени причините

104. Јасно е од буквалниот текст на членот 5 § 2 дека должност на државите е да ги снабдат поединецот или неговиот застапник со специфични информации (види ја пресудата на Советот во случајот *Saadi v. the United Kingdom*, § 53, потврдена од Големиот судски совет, 29 јануари 2008 година). Доколку жалителот не е во можност да ја прими информацијата, тогаш релевантните детали мора да им бидат дадени на оние лица кои ги застапуваат неговите интереси, какви што се адвокатот или старателот (*X v. the United Kingdom*, Извештај на Комисијата, § 106).

4) Причините мора да бидат соопштени „брзо“¹²

105. Дали е информацијата доволно брзо пренесена мора да се проценува во секој поединечен случај, во зависност од неговите посебни карактеристики. Меѓутоа, причините не мора во целост да бидат врзани за службеникот кој го врши апсењето во самиот момент на апсењето (*Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, § 40; *Murray v. the United Kingdom* [GC], § 72).

106. Временското ограничување кое го налага поимот за брзина ќе биде задоволено кога уапсеното лице ќе биде известно за причините за неговото апсење во рок од неколку часа (*Kerr v. the United Kingdom* (dec.); *Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, § 42).

5) Начин на кој се соопштени причините

107. Причините не мора да бидат наведени во текстот на некоја одлука со која се одобрува притворот и не мора да бидат во писмена или во некоја друга посебна форма (*X v. Germany*, Одлука на Комисијата; *Kane v. Cyprus* (dec.)).

¹² Терминот *брзо* е употребен во смисла на значењето на терминот *без одложување* (заб. на стр. ред.).

108. Причините за апсењето може да бидат соопштени или да станат очигледни во текот на испрашувањето или распитот по апсењето (*Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, § 41; *Murray v. the United Kingdom* [GC], § 77; *Kerr v. the United Kingdom* (dec.)).

109. Лицата кои се уапсени може да не тврдат дека не ги разбрале причините за нивното апсење во околности кога биле уапсени непосредно по извршувањето на кривичното или намерното дело (*Dikme v. Turkey*, § 54), или кога биле свесни за деталите на наводните деликти содржани во рамките на претходните налози за апсење и барања за екстрадиција (*Öcalan v. Turkey* (dec.)).

б) Опсег на бараните причини

110. Дали е доволна содржината на пренесената информација мора да биде оценето во секој предмет во согласност со неговите посебни карактеристики (*Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, § 40). Сепак, само индикација за законската основа на апсењето, само по себе, не е доволна за целите на членот 5 § 2 (*ibidem*, § 41; *Murray v. the United Kingdom* [GC], § 76; *Kortesis v. Greece*, §§ 61-62).

111. На лицата кои се уапсени мора да им бидат соопштени, на едноставен, нетехнички јазик што тие можат да го разберат, основните правни и фактички причини за апсењето, така што тие ќе бидат во можност, ако сметаат дека е потребно, да поднесат жалба до суд за да ја оспорат законитоста на нивниот притвор во согласност со членот 5 § 4 (*Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, § 40; *Murray v. the United Kingdom* [GC], § 72). Сепак, членот 5 § 2 не налага информацијата да се состои од комплетна листа на обвиненијата покренати против лицето кое е уапсено (*Bordovskiy v. Russia*, § 56; *Nowak v. Ukraine*, 63; *Gasiņš v. Latvia*, § 53).

112. Кога лицата се уапсени за целите на екстрадицијата, информацијата што е дадена може да биде уште понецелосна (*Kaboulov v. Ukraine*, § 144; *Bordovskiy v. Russia*, § 56) бидејќи апсењето за таква цел не бара одлука за основаноста на кое и да било обвинение (*Bejaoui v. Greece*, Одлука на Комисијата). Сепак, таквите лица мора да добијат доволно информации за да можат да поднесат жалба до суд заради преиспитување на законитоста, што е предвидено во членот 5 § 4 (*Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, § 427).

7) На јазикот што го разбира

113. Кога налогот за апсење, во случај да постои, е напишан на јазик што лицето кое е уапсено не го разбира, се смета дека членот 5 § 2 е почитуван ако жалителот подоцна е испитан, и на тој начин станал свесен за причините за неговото апсење, на јазик што го разбира (*Delcourt v. Belgium* (Одлука на Комисијата од 7 февруари 1967 год. на која се упатува во извештајот на Комисијата од 1 октомври 1968 год.)).

114. Меѓутоа, кога за таа цел се користат преведувачи, властите треба да осигурат дека барањата за превод се формулирани уредно и прецизно (*Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, § 425).

Б. Право на неодложно изведување пред судија (Член 5 § 3)

Член 5 § 3

„Секое лице уапсено или притворено според одредбите од став 1(в) на овој член мора веднаш да биде изведено пред судија или друго судско лице¹³ овластено да врши судска власт...“

1) Цел на одредбата

115. Членот 5 § 3 на Конвенцијата на лицата уапсени или притворени поради сомнение за сторено кривично дело им дава гаранција против секакво произволно или неоправдано лишување од слобода (*Aquilina v. Malta* [GC], § 47; *Stephens v. Malta (no. 2)*, § 52).

116. Судската контрола на мешањето од страна на извршната власт во правото на слобода на поединецот е значајна карактеристика на гаранцијата отелотворена во членот 5 § 3 (*Brogan and Others v. the United Kingdom*, § 58; *Pantea v. Romania*, § 236); *Assenov and Others v. Bulgaria*, § 146). Судската контрола е опфатена со владеењето на правото, „едно од основните начела на демократското општество..., на кое јасно се упатува во Преамбулата на Конвенцијата“ и „од кое целата Конвенција ја црпи својата инспирација“ (*Brogan and Others v. the United Kingdom*, § 58).

¹³ Наместо терминот *судско лице*, посоодветно е да се употреби терминот *овластено лице* (заб. на стр. ред.).

117. Судската контрола служи за обезбедување на ефективна заштита од ризикот од нечовечко однесување, кој е најголем во раната фаза на притворот, и од злоупотреба на овластувањата доделени на полициските службеници или на другите органи, кои важат за строго ограничени цели и кои се остваруваат строго во согласност со пропишана постапка (*Ladent v. Poland*, § 72).

2) Брза и автоматска судска контрола

118. Воведниот дел на членот 5 § 3 има цел да обезбеди брза и автоматска судска контрола на полицискиот или административниот притвор нареден во согласност со одредбите на став 1(в) (*De Jong, Baljet and Van den Brink v. the Netherlands*, § 51; *Aquilina v. Malta* [GC], §§ 48-49).

119. Судската контрола на првичниот изглед на уапсеното лице, пред сè, мора да биде брза, за да овозможи откривање на какво било нечовечко однесување и за да го сведе на минимум секое неоправдано мешање во индивидуалните слободи. Строго определените временски ограничувања наложени со овој услов оставаат многу мала флексибилност во толкувањето, во спротивно тоа би довело до сериозно ослабување на процесната гаранција која се однесува на нанесување штета на поединецот и на ризикот од загрозување на самото битие на правото, кое е заштитено со оваа одредба (*McKay v. the United Kingdom* [GC], § 33).

120. Членот 5 § 3 не дозволува никакви можни исклучоци од условот дека лицето треба да биде изведено пред судија или друг судски службеник веднаш по неговото или нејзиното апсење или притворање, дури ниту врз основа на претходна судска вклученост (*Bergmann v. Estonia*, § 45).

121. Секој период што надминува 4 дена е *prima facie* предолг (*Oral and Atabay v. Turkey*, § 43; *McKay v. the United Kingdom* [GC], § 47; *Nastase-Silivestru v. Romania*, § 32). Пократките периоди можат исто така да го повредат условот за брзина, ако нема посебни тешкотии или исклучителни околности кои ги спречуваат властите поскоро да го изведат уапсеното лице пред судија (*Ipek and Others v. Turkey*, §§ 36-37; и *Kandzhov v. Bulgaria*, § 66).

122. Фактот што уапсеното лице има пристап до судската власт не е доволен за да се смета како усогласеност со воведниот дел на членот 5 § 3 (*De Jong, Baljet and Van den Brink v. the Netherlands*, §51; *Pantea v. Romania*, § 231).

123. Судската контрола на притворот мора да биде автоматска и не може да зависи од претходното барање на притвореното лице (*McKay v. the United Kingdom* [GC], § 34; *Varga v. Romania*, §52; *Viorel Burzo v. Romania*, §107). Таквиот услов не би го променил само карактерот на заштитата предвидена со членот 5 § 3, заштита што се разликува од онаа во членот 5 § 4, која го гарантира правото на иницирање постапка со цел да се преиспита законитоста на притворот од страна на суд. Тој дури би можел да ја оневозможи целта на заштитата според членот 5 § 3 која треба да го заштити поединецот од произволен притвор преку осигурување дека актот на лишување од слобода е предмет на независно судско испитување (*Aquilina v. Malta*, § 49; *Niedbala v. Poland*, § 50).

124. Автоматскиот карактер на преиспитувањето е неопходен за исполнување на целта на овој став, затоа што лицето кое било подложено на нечовечко однесување можеби нема да биде способно да поднесе жалба со која се бара судијата да го преиспита неговиот притвор; ова може, исто така, да важи и за други ранливи категории на уапсени лица, какви што се оние кои се психички слаби или оние што не го разбираат јазикот на судските службеници (*McKay v. the United Kingdom* [GC], § 34; *Ladent v. Poland*, § 74).

3) Карактерот на соодветниот судски службеник

125. Изразот „судија или друг службеник со закон овластен да врши судска власт“ е синоним за „надлежна судска власт“ во членот 5 § 1(в) (*Schiesser v. Switzerland*, § 29).

126. Вршењето на „судска власт“ не е нужно ограничено на разгледување на правни спорови. Членот 5 § 3 ги вклучува и службениците во одделенијата на јавните обвинители, како и судиите што работат во судовите (*ibidem*, § 28).

127. „Службеникот“ на кој се упатува во ставот 3 мора да нуди гаранции кои одговараат на „судската“ власт што му е доделена со закон (*ibidem*, § 30).

128. Формалните, јасни барања наведени во „законот“ наспроти вообичаената практика, се особено важни за идентификување на судската власт надлежна да одлучува за слободата на поединецот (*Hood v. the United Kingdom* [GC], § 60; *De Jong, Baljet and Van den Brink v. the Netherlands*, § 48).

129. „Службеникот“ не е ист со „судијата“, но тој сепак мора да поседува некои од особините на судијата, односно мора да исполнува

определени услови од кои секој претставува гаранција за лицето што е уапсено (*Schiesser v. Switzerland*, § 31).

4) Независност

130. Првиот од таквите услови е независноста на извршната власт и на странките. Тоа не значи дека „службеникот“ не може во извесна мера да им биде подреден на другите судии или службеници, под услов тие самите да уживаат слична независност (*Schiesser v. Switzerland*, § 31).

131. Судскиот службеник што е надлежен да одлучува по притворот може, исто така, да врши други должности, но постои ризик дека неговата непристрасност може да подлежи на легитимен сомнеж од страна на оние кои се предмет на неговите одлуки доколку тој има право да интервенира во подоцнежната постапка како застапник на обвинителниот орган (*Huber v. Switzerland*, § 43; *Brincat v. Italy*, § 20).

132. Во тој поглед, објективните изгледи во времето на донесувањето на одлуката за притворот се материјални: ако потоа се чини дека „службеникот со закон овластен да врши судска власт“ може подоцна да интервенира во подоцнежни кривични постапки во име на обвинителниот орган, неговата независност и неговата непристрасност можат да бидат подложени на отворено сомнение (*Brincat v. Italy*, §21; *Hood v. the United Kingdom*, § 57; *Nikolova v. Bulgaria* [GC], § 49; *Pantea v. Romania*, § 236).

5) Процедурално барање

133. Процедуралното барање го подложува „службеникот“ на обврската лично да го сослуша лицето кое е изведено пред него, пред да ја донесе соодветната одлука (*Schiesser v. Switzerland*, § 31; *De Jong, Baljet and Van den Brink v. the Netherlands*, § 51; *Nikolova v. Bulgaria* [GC], § 49; *Aquilina v. Malta*, § 50).

134. Присуството на адвокат за време на сослушувањето не е задолжително (*Schiesser v. Switzerland*, § 36). Сепак, исклучувањето на адвокатот од сослушувањето може негативно да влијае врз способноста на жалителот да го претстави својот случај (*Lebedev v. Russia*, §§ 83-91).

б) Материјално барање

(а) ПРЕИСПИТУВАЊЕ НА ОСНОВАНОСТА НА ПРИТВОРОТ

135. Материјалното барање му ја наметнува на „службеникот“ обврската за преиспитување на околностите кои одат во прилог на или се против притворот и за донесување одлука, со повикување на правните критериуми, дали постојат причини кои би го оправдале притворот (*Schiesser v. Switzerland*, § 31; *Pantea v. Romania*, § 231). Со други зборови, членот 5 § 3 налага судскиот службеник да ја разгледа основаноста на притворот (*Aquilina v. Malta*, § 47; *Krejčíř v. the Czech Republic*, § 89).

136. Почетното автоматско преиспитување на апсењето и притворот мора да има способност да ги испита прашањата во врска со законитоста и дали постои или не постои основано сомнение дека уапсеното лице го сторило делото, или, со други зборови, дали притворот спаѓа во дозволените исклучоци кои се пропишани со членот 5 § 1(в) (*McKay v. the United Kingdom* [GC], § 40; *Oral and Atabay v. Turkey*, § 41).

137. Нештата што мора да ги провери судскиот службеник го надминуваат прашањето на законитоста. Преиспитувањето што се бара според членот 5 § 3, кое има за цел да утврди дали е оправдано лишувањето на лицето од слобода, мора да биде доволно широко за да ги опфати различните околности кои одат во прилог на притворот или се против притворот (*Aquilina v. Malta*, § 52).

138. Испитувањето на законитоста може да има поограничен опсег во определените околности на дадениот случај отколку според членот 5 § 4 (*Stephens v. Malta (no. 2)*, § 58).

(б) ОВЛАСТУВАЊЕ ЗА ОСЛОБОДУВАЊЕ

139. Ако не постојат причини за оправдување на притворот, „службеникот“ мора да има овластување да издаде обврзувачка наредба за ослободување на притвореникот (*Assenov and Others v. Bulgaria*, § 146; *Nikolova v. Bulgaria* [GC], § 49; *Niedbała v. Poland*, § 49; *McKay v. the United Kingdom* [GC], § 40).

140. За да се сведе доцнењето на минимум, крајно пожелно е судскиот службеник што го спроведува првото автоматско преиспитување на законитоста и на постоењето на основи за притворањето, исто така, да има надлежност да одлучува за ослободување со кауција. Како и да е, ова не претставува барање на Конвенцијата и во принцип не постојат причини зошто со овие прашања не би се справиле две судски

службени лица, во рамките на неопходна временска рамка. Во секој случај, како предмет на толкување не може да се бара преиспитувањето на кауцијата да се одвива со поголема брзина од онаа што е пропишана со првото автоматско преиспитување, а која Судот ја идентификувал како максимум од четири дена (*McKay v. the United Kingdom* [GC], § 47).

В. Право на судење во разумен рок или на ослободување во текот на судската постапка (Член 5 § 3)

Член 5 § 3

„Секое лице уапсено или притворено според одредбите на став 1(в) од овој член... има право на судење во разумен рок или пуштање на слобода во текот на судската постапка. Пуштањето може да се услови со давање гаранција дека тоа лице ќе се појави на судењето“.

1) Период што треба да се земе предвид

141. При определувањето на должината на притворот пред судењето во согласност со член 5 § 3 од Конвенцијата, периодот што треба да се земе предвид започнува на денот кога обвинетиот е притворен, а завршува на денот кога е одлучено по обвинението, дури и ако е од првостепен суд (види, на пример, *Solmaz v. Turkey*, §§ 23-24; *Kalashnikov v. Russia*, § 110; *Wemhoff v. Germany*, § 9).

142. Од аспект на суштинската врска меѓу членот 5 § 3 на Конвенцијата и ставот 1(в) на тој член, лицето кое е осудено во прв степен не може да се смета дека е притворено „поради приведување пред надлежна судска власт, кога постои основано сомнение дека тоа лице извршило кривично дело“, како што е прецизирано во втората одредба, но тоа е во положбата предвидена со членот 5 § 1(а), која одобрува лишување од слобода „по пресуда на надлежен суд“ (види, меѓу многу други одлуки, *Belevitskiy v. Russia*, § 99; *Piotr Baranowski v. Poland*, § 45; *Górski v. Poland*, § 41).

2) Општи начела

143. Вториот аспект на членот 5 § 3 не им дава на судските власти да избераат меѓу приведување на обвинет пред суд во разумен рок или

негово привремено ослободување во текот на судската постапка. Сè додека не биде осуден, тој мора да се смета за невин, а целта на одредбата што се зема предвид, во суштина, е да го налага неговото привремено ослободување штом неговиот продолжен притвор престане да биде разумен.

144. Затоа, продолжениот притвор може да биде оправдан во даден случај само ако постојат посебни индикации за вистинско барање од јавен интерес кое, независно од презумпцијата на невиност, превладува над правилото за почитување на слободата на поединецот содржано во членот 5 на Конвенцијата.

145. Одговорноста, пред сè, ја имаат националните судски власти да осигурат дека, во даден случај, притворот пред судењето на обвинетото лице не го надминал разумниот временски рок. За таа цел тие мора, особено запазувајќи го начелото за презумпција на невиноста, да ги проверат сите факти кои говорат во прилог на или против постоењето на погореспоменатото барање од јавен интерес со кое се оправдува отстапувањето од правилото во членот 5 и истите мора да ги наведат во нивните одлуки во врска со барањата за ослободување. Судот е повикан, во суштина, врз основа на причините дадени во овие одлуки и на утврдените факти кои ги изнел жалителот во својата жалба, да донесе одлука дали имало или немало повреда на членот 5 § 3.

146. Натамошното траење на разумното сомнение дека лицето што е уапсено го сторило делото е услов *sine qua non* за законитоста на продолжениот притвор, но со текот на времето ова повеќе не е доволно и Судот тогаш мора да утврди дали другите основи дадени од страна на судските власти и понатаму го оправдуваат лишувањето од слобода. Доколку таквите основи се „релевантни“ и „доволни“, Судот, исто така, мора да биде задоволен што националните власти покажале „посебна внимателност“ во спроведувањето на постапката.

147. Накратко, домашните судови имаат обврска да го преиспитаат продолжениот притвор на лицата кои исчекуваат судење за да осигурат ослободување кога околностите повеќе не го оправдуваат продолженото лишување од слобода. Барем за одреден почетен период, постоењето на основано сомнение може да го оправда притворот, но настапува период кога ова повеќе не е доволно. Бидејќи прашањето дали времетраењето на притворот е разумно или не, не може апстрактно да се оцени, туку мора да се оцени во секој случај поеди-

нечно во согласност со неговите посебни карактеристики, не постои фиксна временска рамка која е применлива во секој од случаите (*McKay v. the United Kingdom* [GC], §§ 41-45; *Bykov v. Russia* [GC], §§ 61-64; *Idalov v. Russia* [GC], §§ 139-141; види, исто така *Labita v. Italy* [GC], §§ 152-153; и *Kudla v. Poland* [GC], §§ 110-111).

148. Аргументите за и против ослободувањето не смеат да бидат „општи и апстрактни“ (*Boicenco v. Moldova*, §142; *Khudoyorov v. Russia*, § 173), но тие треба да содржат упатувања на посебните факти и на личните околности на жалителот кои го оправдуваат неговиот притвор (*Aleksanyan v. Russia*, § 179).

149. Квазиавтоматското продолжување на притворот е спротивно на гаранциите утврдени во членот 5 § 3 (*Tase v. Romania*, § 40).

150. Товарот на докажување по однос на овие прашања не треба да се префрли на притвореното лице, па тоа да докажува дека постојат причини за негово ослободување (*Bykov v. Russia* [GC], § 64).

151. Доколку околностите што можеле да го оправдаат притворот на лицето постоеле, но не биле споменати во домашните одлуки, не е задача на Судот да ги утврди и да го заземе местото на националните власти кои донеле одлука за притворот на жалителот (*Bykov v. Russia* [GC], § 66; *Giorgi Nikolaishvili v. Georgia*, § 77). Само со донесување на образложена одлука може да постои јавна проверка на спроведувањето на правдата (*Tase v. Romania*, § 41).

3) Основи за продолжен притвор

152. Судската практика во врска со Конвенцијата разликува четири основни прифатливи причини за одбивање на кауцијата: а) опасноста дека обвинетото лице нема да се појави на судењето; б) опасноста дека обвинетото лице, ако биде ослободено, може да преземе дејство со кое ќе може да влијае врз спроведувањето на правдата, или в) да изврши други кривични дела, или г) да предизвика јавен неред (*Tiron v. Romania*, § 37; *Smirnova v. Russia*, § 59; *Piruzyan v. Armenia*, § 94).

153. **Опасноост од бегство:** Опасноста од бегство не може да се оцени исклучиво врз основа на строгоста на можната казна. Таа мора да биде оценета со упатување на голем број други релевантни фактори кои можат или да го потврдат постоењето на опасноста од бегство или да направат таа да изгледа толку мала што не може да го оправда притворот пред судењето (*Panchenko v. Russia*, § 106).

154. Опасноста од бегство мора да биде оценета со земање предвид на факторите поврзани со карактерот на лицето, неговиот морал, дом, занимање, имот, семејни врски и сите видови на врски во земјата во која се гони (*Becciev v. Moldova*, § 58).

155. Немањето постојано живеалиште не ја зголемува опасноста од бегство (*Sulaoja v. Estonia*, § 64).

156. Опасноста од бегство нужно се намалува како што изминува времето поминато во притвор (*Neumeister v. Austria*, § 10).

157. Додека тежината на предвидената казна е релевантен елемент во оценувањето на ризикот дека обвинетото лице би можело да избега, сериозноста на обвиненијата не може сама по себе да служи како оправдување на долгото времетраење на условниот притвор (*Idalov v. Russia* [GC], § 145; *Garycki v. Poland*, § 47, 6 февруари 2007 год.; *Chraidi v. Germany*, § 40; *Ilijkov v. Bulgaria*, §§ 80-81).

158. Иако, начелно, изразот „*состојбата на доказите*“ може да биде релевантен фактор за постоењето и траењето на сериозни индикации за вина, тој самиот не може да го оправда подолгиот притвор (*Dereci v. Turkey*, § 38).

159. **Попречување на постапката:** Не може *in abstracto* да се потпираме на опасноста дека обвинетиот ќе го попречи соодветното спроведување на постапката, тоа мора да биде поткрепено со фактички докази (*Becciev v. Moldova*, § 59).

160. Опасноста од вршење притисок врз сведоци може да биде прифатена во почетните фази на постапката (*Jarzyński v. Poland*, § 43).

161. Сепак, долгорочно, барањата за истрага не се доволни за да го оправдаат притворот на осомничено лице: во нормално одвивање на настаните наводната опасност исчезнува како што изминува времето, затоа што се спроведени истрагите, земени се изјави и направени се проверки (*Clooth v. Belgium*, § 44).

162. **Повторување на делото:** Сериозноста на обвинението може да доведе до тоа судските власти да го сместат и да го остават осомничениот во условен притвор со цел да го спречат секој обид за извршување други кривични дела. Сепак, потребно е опасноста да биде разумна и мерката да биде соодветна, од аспект на околностите на случајот, а пред сè, од аспект на минатото и личноста на засегнатото лице (*Clooth v. Belgium*, § 40).

163. Претходните осуди би можеле да дадат основа за појава на разумно сомнение дека обвинетото лице може да изврши ново кривично дело (*Selçuk v. Turkey*, § 34; *Matznetter v. Austria*, § 9).

164. Не може да се заклучи од немањето работа или семејство дека лицето има склоност кон извршување на нови кривични дела (*Sulaoja v. Estonia*, § 64).

165. **Зачувување на јавниот ред и мир:** Прифатено е дека, поради нивната особена тежина и поради начинот на кој јавноста реагира на нив, одредени кривични дела можат да го зголемат општествениот неред, поради што може да биде оправдан притворот пред судењето, барем за извесно време. Затоа, во исклучителни околности, овој фактор може да биде земен предвид за целите на Конвенцијата, во секој случај, каде што домашното право го признава поимот за нарушување на јавниот ред и мир предизвикано со кривично дело.

166. Сепак, оваа основа може да се смета за релевантна и доволна само ако е заснована врз факти кои можат да покажат дека со ослободувањето на обвинетото лице, всушност, би се предизвикал јавен неред. Покрај тоа, притворот и понатаму ќе биде легитимен само ако јавниот ред и мир, всушност, остане загрозен; неговото продолжување не може да се искористи со цел да се предвиди казна затвор (*Letellier v. France*, § 51; *I.A. v. France*, § 104; *Prencipe v. Monaco*, § 79; *Tiron v. Romania*, §§ 41-42).

4) Особена внимателност

167. Сложеноста и посебните карактеристики на истрагата се фактори што треба да бидат земени предвид при испитувањето дали властите покажале „особена внимателност“ во постапката (*Scott v. Spain*, § 74).

168. Правото на притворениот обвинет да му биде разгледан предметот со извесна експедитивност не смее премногу да ги попречи обидите на судските власти да ги спроведат своите задачи со соодветна грижа (*Shabani v. Switzerland*, § 65; *Sadegül Özdemir v. Turkey*, § 44).

5) Алтернативни мерки

169. При одлучувањето дали некое лице треба да биде ослободено или притворено, властите се должни да ги разгледаат алтернативните мерки за осигурување дека тоа лице ќе се појави на судењето (*Idalov v. Russia* [GC], § 140). Таквата одредба не само што го прокламира правото на „судење во разумен рок или на ослободување во текот на судската постапка“ туку и пропишува дека „ослободувањето може да се услови со давање гаранција дека тоа лице ќе се појави на су-

дењето“ (*Khudoyorov v. Russia*, § 183; *Lelièvre v. Belgium*, § 97; *Shabani v. Switzerland*, § 62).

б) Кауција

170. Паричната гаранција предвидена со членот 5 § 3 на Конвенцијата е создадена не за да го осигури надоместот на загубата туку, пред сè, појавувањето на обвинетото лице на сослушувањето. Затоа, нејзиниот износ мора, главно, да биде оценет „со упатување на [обвинетиот], на неговиот имот и на неговиот однос со лицата кои треба да ја обезбедат сигурноста, со други зборови, на степенот на можна доверба дека изгледите за загуба на сигурноста или за дејство против гарантите доколку тој не се појави на судењето ќе дејствува како доволна превенција да ја отстрани секоја негова желба за бегство“ (*Mangouras v. Spain* [GC], §78; *Neumeister v. Austria*, §14).

171. Кауцијата може да биде потребна сè дури превладуваат причините со кои се оправдува притворот (*Musuc v. Moldova*, §42; *Aleksandr Makarov v. Russia*, § 139). Ако ризикот од бегство може да биде избегнат со кауција или со други гаранции, обвинетиот мора да биде ослободен, имајќи предвид дека, ако може да се очекува полесна казна, намалениот поттик на обвинетиот да бега исто така би требало да биде земен предвид (*Vrenčev v. Serbia*, § 76). Властите мора да поведат исто толкава грижа при одредување на соодветната кауција колку и при одлучувањето дали продолжениот притвор на обвинетиот е незаменлив или не (види, меѓу многу други одлуки, *Piotr Osuch v. Poland*, § 39; *Bojilov v. Bulgaria*, § 60; *Skrobol v. Poland*, § 57).

172. Покрај тоа, паричниот износ што е утврден за кауцијата мора да биде соодветно оправдан во одлуката за одредување кауција (*Georgieva v. Bulgaria*, §§ 15, 30 и 31) и мора да ги земе предвид средствата на обвинетото лице (*Hristova v. Bulgaria*, § 111) како и неговата платежна способност (*Toshev v. Bulgaria*, §§ 69-73). Во определени околности може да не е неразумно да се води сметка и за износот на загубата што му била припишана нему (*Mangouras v. Spain* [GC], §§ 81 и 92).

173. Автоматското одбивање на кауцијата во согласност со законот, без каква било судска контрола, не е споиво со гаранциите на членот 5 § 3 (*Piruzyan v. Armenia*, §105; *S.B.C. v. the United Kingdom*, §§ 23-24).

7) *Оправданост на секое времетраење на притворот*

174. Не може да се смета дека членот 5 § 3 на Конвенцијата безусловно го одобрува притворот пред судењето, под услов тој да не трае подолго од определен минимален период. Оправданоста на секое времетраење на притворот, без оглед на тоа колку е кратко, мора да биде убедливо прикажана од страна на властите (*Idalov v. Russia* [GC], § 140; *Tase v. Romania*, § 40; *Castravet v. Moldova*, § 33; *Belchev v. Bulgaria*, § 82).

8) *Притвор пред судење на малолетници*

175. Притворот пред судење на малолетници треба да се користи единствено како крајна можна мерка; таа треба да биде што е можно пократка и, кога притворот е строго неопходен, малолетниците треба да се чуваат одвоено од возрасните (*Nart v. Turkey*, § 31; *Güveç v. Turkey*, § 109).

Г. Право на разгледување на законитоста на притворот во кус рок од страна на Суд (Член 5 § 4)

Член 5 § 4

„Секое лице лишено од слобода со апсење или притворање има право да вложи жалба до судот, а тој во кус рок да ја разгледа законитоста на тоа лишување од слобода¹⁴ и, ако тоа не било законско, да нареди негово ослободување“.

1) *Цел на одредбата*

176. Членот 5 § 4 е *habeas corpus* одредба на Конвенцијата. Тој на притворените лица им го дава правото активно да бараат судско преиспитување на нивниот притвор (*Mooren v. Germany* [GC], § 106; *Rakevich v. Russia*, § 43).

177. Фактот што Судот не утврдил повреда на условите од членот 5 § 1 на Конвенцијата не значи дека тој е ослободен од преиспитување на

¹⁴ Во текстот на Конвенцијата на англиски јазик е употребен терминот *detention*, но во официјалниот превод на македонски јазик е употребен терминот *лишување од слобода*. Во секој случај, смислата на одредбата е постоење на последица во кое некое лице е лишено од слобода, независно дали таа последица настанала како резултат на апсење со налог (приведување) или апсење без налог (лишување од слобода без налог) (заб. на стр. ред.).

усогласеноста со членот 5 § 4. Двата става се засебни одредби, па почитувањето на првиот не подразбира нужно и почитување на вториот (*Douiyeb v. the Netherlands* [GC], § 57; *Kolompar v. Belgium*, § 45).

2) Карактерот на бараното преиспитување

178. Членот 5 § 4 му дава право на лицето кое е уапсено или притворено да поведе постапка пред суд за преиспитување на процедуралните и материјалните услови кои се неопходни за „законитоста“, во смисла на членот 5 § 1, на неговото лишување од слобода (види, меѓу многу други одлуки, *Idalov v. Russia* [GC], § 161; *Reinprecht v. Austria*, § 31).

179. Ако лицето е притворено според членот 5 § 1(в) од Конвенцијата, „судом“ мора да биде овластен да испита дали има или нема доволно докази кои би поттикнале основано сомнение дека лицето сторило кривично дело, бидејќи постоењето на таквото сомнение е неопходно за истражниот притвор да биде „законит“ во согласност со Конвенцијата (*Nikolova v. Bulgaria* [GC], § 58).

180. Кога лицето е лишено од слобода во согласност со осудителна пресуда на надлежен суд, надзорот што го налага членот 5 § 4 е вклучен во одлуката на судот донесена на крајот од судската постапка (*De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, §76), па не е потребно натамошно преиспитување. Сепак, во случаи кога причините кои го оправдуваат лишувањето на лицето од слобода се подложни на промени со текот на времето, неопходна е можноста за вклучување орган што ќе ги задоволи условите на членот 5 § 4 од Конвенцијата (*Kafkaris v. Cyprus* (no. 2) (dec.)).

181. „Судом“ до кој притвореното лице има пристап за целите на членот 5 § 4 не мора да биде класичен суд интегриран во стандардната судска машинерија на земјата (*Weeks v. the United Kingdom*, §61). Сепак, тој мора да биде орган од „судски карактер“ кој нуди одредени процесни гаранции. Во таа смисла, „судом“ мора да биде независен и од извршната власт и од странките во случајот (*Stephens v. Malta* (no. 1), § 95).

182. За да се задоволат условите на Конвенцијата, преиспитувањето од страна на националниот суд треба да ги почитува и материјалните и процедуралните правила на националното законодавство и да биде спроведено сообразно со целта на членот 5, заштита на поединецот од произволност (*Koendjibiharie v. the Netherlands*, § 27).

183. Иако членот 5 § 4 не ги обврзува државите договорнички да воспостават второстепена судска надлежност за испитување на законитоста на притворот, државата што воспоставила таков систем мора, во принцип, да им ги овозможи на притворените лица истите гаранции за жалба како првостепената (*Kučera v. Slovakia*, § 107; *Navarra v. France*, § 28; *Toth v. Austria*, § 84).

184. Членот 5 § 4 не му наметнува обврска на судот што ја испитува жалбата против притворањето да го разгледа секој аргумент содржан во поднесоците на жалителот. Сепак, судот не може да ги смета за нерелевантни, или да не ги почитува, конкретните факти на кои се повикува притвореникот и кои би можеле да го доведат во прашање постоењето на неопходните услови за „законитоста“, во смисла на Конвенцијата, на лишувањето од слобода (*Ilijkov v. Bulgaria*, § 94).

185. „Судот“ мора да има овластување да нареди ослободување, доколку утврди дека притворот е незаконит; не е доволно да има само овластување за препорака (*Benjamin and Wilson v. the United Kingdom*, §§ 33 и 34).

3) Процесни гаранции

186. Условот за процесна правичност според членот 5 § 4 не ја наметнува примената на единствен, непроменлив стандард без разлика на контекстот, фактите и околностите. Иако не е секогаш неопходно постапката од членот 5 § 4 да ги поседува истите гаранции како оние што се бараат во согласност со членот 6 за кривична или граѓанска парница, мора да има судски карактер и да обезбеди гаранции соодветни на типот на лишување од слобода што е во прашање (*A. and Others v. the United Kingdom* [GC], § 203; *Idalov v. Russia* [GC], § 161).

187. Во случај кога притворањето на лицето потпаѓа под полето на примена на членот 5 § 1(в), неопходна е расправа (*Nikolova v. Bulgaria* [GC], §58). Можноста притвореното лице да биде сослушано лично или преку некаква форма на застапништво спаѓа во основните гаранции на постапката што се применува за прашања на лишување од слобода (*Kampanis v. Greece*, § 47).

Сепак, членот 5 § 4 не налага притвореното лице да биде сослушано секојпат кога ќе поднесе жалба против одлуката за продолжување на неговиот притвор, туку да постои можноста тоа да го оствари правото на сослушување во разумни временски интервали (*Çatal v. Turkey*, § 33; *Altınok v. Turkey*, § 45).

188. Постапката мора да биде контрадикторна и секогаш да обезбедува „еднаквост на оружјата“ меѓу странките (*Reinprecht v. Austria*, § 31; *A. and Others v. the United Kingdom* [GC], § 204). Во случаи на притвор, со оглед на тоа дека постоењето на долготрајно основано сомнение дека обвинетото лице го сторило делото е услов *sine qua non* за законитоста на продолжениот притвор, на притвореникот мора да му се даде шанса делотворно да ја оспори основата на наводите против него. Судот можеби ќе треба да сослуша сведоци чии сведочења се чини дека имаат суштинска важност за континуираната законитост на притворот (*Turcan v. Moldova*, §§ 67-70). Исто така, тој може да бара на притвореникот или на неговиот застапник да му се овозможи пристап до документите од предметот на случајот што ја сочинуваат основата на обвинителниот предмет против него (*Fodale v. Italy*; *Korneykova v. Ukraine*, § 68).

189. Начелото за контрадикторна постапка и за еднаквост на оружјата мора еднакво да се почитува во постапките пред апелациониот суд (види *Çatal v. Turkey*, §§ 33-34 и случаите на кои се упатува во него).

4) Барање за „одлука во кус рок“

190. Членот 5 § 4, гарантирајќи им го на притворените лица правото да поведуваат постапки со кои ќе ја оспорат законитоста на нивниот притвор, исто така го опфаќа нивното право, по поведувањето на таквата постапка, на судска одлука во кус рок во врска со законитоста на притворот и наредба за негов прекин, доколку се докаже дека тој е незаконит (*Idalov v. Russia* [GC], § 154; *Baranowski v. Poland*, § 68). Прашањето дали било почитувано правото на донесување одлука во кус рок мора да биде решено според околностите на секој поединечен случај (*Rehbock v. Slovenia*, § 84).

191. Можноста за правно преиспитување мора да биде обезбедена веднаш по притворањето на лицето, а потоа на разумни временски интервали, доколку е потребно (*Molotchko v. Ukraine*, § 148; *Varbanov v. Bulgaria*, § 45; *Kurt v. Turkey*, § 123).

192. Поимот „во кус рок“ (*à bref délai*) покажува помал степен на итноост од поимот „веднаш“ (*aussitôt*) во членот 5 § 3 (*E. v. Norway*, § 64; *Brogan and Others v. the United Kingdom* § 59).

(а) ВРЕМЕНСКИОТ ПЕРИОД ШТО ТРЕБА ДА СЕ ЗЕМЕ ПРЕДВИД

193. Како појдовна точка Судот го зема моментот кога било изготвено барањето за ослободување/била поведена постапката. Релевант-

ниот период завршува со конечното определување на законитоста на притворот на жалителот, вклучувајќи и евентуални жалби (*Sanchez-Reisse v. Switzerland*, § 54; *E. v. Norway*, § 64).

194. Доколку треба да се исцрпи управниот правен лек пред да се пристапи кон суд, времето почнува да тече тогаш кога управниот орган ќе биде надлежен за тоа прашање (*Sanchez-Reisse v. Switzerland*, § 54).

195. Доколку постапката била спроведена на два степенa на надлежност, мора да се направи сеопфатна процена за да се утврди дали било исполнето барањето за „кус рок“ (*Hutchison Reid v. the United Kingdom*, § 78; *Navarra v. France*, § 28).

(6) РЕЛЕВАНТНИ ФАКТОРИ ШТО ТРЕБА ДА СЕ ЗЕМАТ ПРЕДВИД КОГА СЕ ПРОЦЕНУВА БРЗИНАТА

196. Поимот „кус рок“ не може да се дефинира апстрактно. Исто како и кај одредбите за „разумен рок“ во членот 5 § 3 и членот 6 § 1, тој мора да биде определен според околностите на секој поединечен случај (*R.M.D. v. Switzerland*, § 42).

197. При процена на брзиот карактер на постапката предвиден со членот 5 § 4, може да бидат земени предвид споредбени фактори како оние што играат улога во однос на барањето за судење во разумен временски рок според членот 5 § 3 и членот 6 § 1 од Конвенцијата, како што се, на пример, внимателноста од страна на властите, секое одложување предизвикано од страна на притвореното лице и кои било други фактори кои предизвикуваат одложување, а кои не повлекуваат одговорност на државата (*Mooren v. Germany* [GC], § 106; *Kolompar v. Belgium*, § 42).

198. Додека една година по степен (инстанца) е грубо општо начело за случаи од членот 6 § 1, членот 5 § 4 бара, во врска со прашањата за слобода, особена експедитивност (*Panchenko v. Russia*, § 117). Кога е засегната личната слобода на поединецот, Судот следи многу строги стандарди во врска со исполнувањето на барањето од страна на државата за брзо преиспитување на законитоста на притворот (види, на пример, *Kadem v. Malta*, §§ 44-45, каде Судот сметал дека периодот од седумнаесет дена е предолг за одлучување за законитоста на притворот на жалителот, и *Mamedova v. Russia*, § 96, каде, *inter alia*, се сметало дека времетраењето на жалбената постапка од дваесет и шест дена претставувало повреда на барањето за „кус рок“).

199. Кога одлуката вклучува сложени прашања – каква што е здравствената состојба на притвореното лице – тоа може да се земе предвид при одредување на тоа колку долго е всушност „разумно“ според членот 5 § 4. Сепак, дури и во сложени случаи, постојат фактори кои бараат од властите да извршат особено брзо преиспитување, вклучително и презумпција на невиност во случај на притвор пред судење (*Frasik v. Poland*, § 63; *Jablonski v. Poland*, §§ 91-93).

200. Истражниот притвор во кривичните случаи бара кратки временски интервали меѓу преиспитувањата (*Bezicheri v. Italy*, § 21).

201. Доколку времето изминато пред донесување одлука е *prima facie* неусогласено со поимот за брз рок, Судот ќе бара од државата да ја објасни причината за одложувањето или да изнесе исклучителни основи кои го оправдуваат изминатото време за кое станува збор (*Musiak v. Poland* [GC], § 44; *Koendjibiharie v. the Netherlands*, § 29).

202. Ниту преобемна работа ниту одмор не можат да оправдаат период на неактивност од страна на судските власти (*E. v. Norway*, § 66; *Bezicheri v. Italy*, § 25).

Д. Право на надомест за незаконито притворање (Член 5 § 5)

Член 5 § 5

„Секое лице кое било жртва на апсење или притворање спротивно на одредбите на овој член, има право на обесштетување¹⁵“.

1) Применливост

203. Правото на надомест предвидено во став 5 претполага дека била утврдена повреда на еден од другите ставови, или од страна на домашните власти или од страна на Судот (види, меѓу многу други одлуки, *N.C. v. Italy* [GC], § 49; *Pantea v. Romania*, § 262; *Vachev v. Bulgaria*, § 78).

204. При недостиг од наоди на домашните власти за повреда на која било од другите одредби од член 5, било да е директна или суштинска, самиот Суд прво мора да го утврди постоењето на таква повреда

¹⁵ Наместо терминот *обесштетување* употребен во официјалниот превод, посоодветен е терминот *надомест*, кој се користи во понатамошниот текст (заб. на стр. ред.).

за да се примени членот 5 § 5 (види, на пример, *Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine*, §§ 227 и 229; *Yankov v. Bulgaria*, §§ 190-193).

205. Применливоста на членот 5 § 5 не зависи од домашните наоди за незаконитост или доказ дека, доколку постоела повреда, лицето ќе било ослободено (*Blackstock v. the United Kingdom*, § 51; *Waite v. the United Kingdom*, § 73). Апсењето или притворот може да бидат законити според домашното право, но сепак, да претставуваат повреда на членот 5, што го прави членот 5 § 5 применлив (*Harkmann v. Estonia*, § 50).

2) Правен лек

206. Членот 5 § 5 создава директно и применливо право на надомест пред националните судови (види *A. and Others v. the United Kingdom* [GC], § 229; *Storck v. Germany*, § 122).

3) Можност за надомест

207. Членот 5 § 5 се почитува кога постои можност да се поднесе барање за надомест во врска со лишување од слобода извршено во услови спротивни на ставовите 1, 2, 3 или 4 (види како најскорешни одлуки, *Michalák v. Slovakia*, § 204; *Lobanov v. Russia*, § 54).

208. Применливото право на надомест мора да биде достапно или пред или по одлуката на Судот (*Stanev v. Bulgaria* [GC], §§183-184; *Brogan and Others v. the United Kingdom*, § 67).

209. Ефикасното уживање на правото на надомест мора да биде овозможено со доволен степен на сигурност (види, на пример, *Ciulla v. Italy*, § 44; *Sakik and Others v. Turkey*, § 60). Надоместот мора да биде достапен и во теорија (*Dubovik v. Ukraine*, § 74) и во практика (*Chitayev and Chitayev v. Russia*, § 195).

210. При разгледувањето на барањата за надомест, домашните власти треба да го толкуваат и да го применат домашното право во духот на член 5, без прекумерен формализам (*Shulgin v. Ukraine*, § 65; *Houtman and Meeus v. Belgium*, § 46).

4) Вид на надомест

211. Правото на надомест се однесува, пред сè, на финансиски надомест. Тоа не доделува право на обезбедување на слободата на притвореното лице, што е покриено со член 5 § 4 од Конвенцијата (*Bozano v. France*, одлука на Комисијата).

212. Пресметувањето на притворот пред судењето кон самата казна не се изедначува со надоместот кој се бара со член 5 § 5, бидејќи тоа нема финансиска природа (*Włoch v. Poland (no. 2)*, § 32).

5) *Постоење на штета*

213. Членот 5 § 5 не им забранува на државите договорнички да доделуваат надомест во зависност од способноста на засегнатото лице да ја покаже штетата која произлегла од повредата. Не може да стане збор за „надомест“ таму каде што нема материјална или нематеријална штета која треба да се надомести (*Wassink v. the Netherlands*, § 38).

214. Сепак, прекумерниот формализам во барањето доказ за нематеријалната штета произлезена од незаконит притвор не е во согласност со правото на надомест (*Danev v. Bulgaria*, §§ 34-35).

6) *Висина на надоместот*

215. Членот 5 § 5 од Конвенцијата на жалителот не му дава право на надомест со определена висина (*Damian-Burueana and Damian v. Romania*, § 89; *Çağdaş Şahin v. Turkey*, § 34).

216. Сепак, надоместот што е незначителен или несоодветен на тежината на повредата не би ги исполнил барањата на член 5 § 5 бидејќи, на тој начин, правото кое е гарантирано со таа одредба би се претворило во теоретско и илузорно (*Cumber v. the United Kingdom*, одлука на Комисијата; *Attard v. Malta* (dec.)).

217. Надоместот не може да биде значително понизок од оној што го доделувал Судот во слични случаи (*Ganea v. Moldova*, § 30; *Cristina Boicenco v. Moldova*, § 43).

СПИСОК НА ПРЕСУДИ И НА ОДЛУКИ

Судот ги донесува своите пресуди и одлуки на англиски и/или на француски јазик, односно на двата негови официјални јазика. Хиперврските (англ. *hyperlinks*) за случаите што се цитирани во Водичот се поврзани со оригиналниот текст на пресудата или одлуката. Пресудите и одлуките на Судот може да ги најдете во базата на податоци HUDOC на веб-страната на Судот (www.echr.coe.int). HUDOC, исто така, содржи преводи на многу важни случаи на дваесетина неофицијални јазици, и врски до стотина збирки на судски пресуди и одлуки креирани од страна на трети лица.

- A. and Others v. Bulgaria*, no. 51776/08, 29 November 2011
A. and Others v. the United Kingdom [GC], no. 3455/05, ECHR 2009
Adamov v. Switzerland, no. 3052/06, 21 June 2011
Airey v. Ireland, no. 6289/73, Commission decision of 7 July 1977,
 D.R. 8, p. 42
Aleksandr Makarov v. Russia, no. 15217/07, 12 March 2009
Aleksanyan v. Russia, no. 46468/06, 22 December 2008
Altınok v. Turkey, no. 31610/08, 29 November 2011
Ambruszkiewicz v. Poland, no. 38797/03, 4 May 2006
Amuur v. France, 25 June 1996, *Reports of Judgments and Decisions*
 1996-III
Anguelova v. Bulgaria, no. 38361/97, ECHR 2002-IV
Aquilina v. Malta [GC], no. 25642/94, ECHR 1999-III
Ashingdane v. the United Kingdom, 28 May 1985, Series A no. 93
Assanidze v. Georgia [GC], no. 71503/01, ECHR 2004-II
Assenov and Others v. Bulgaria, 28 October 1998, *Reports of Judgments*
and Decisions 1998-VIII
Attard v. Malta (dec.), no. 46750/99, 28 September 2000
Austin and Others v. the United Kingdom [GC], nos. 39692/09, 40713/09
 and 41008/09, 15 March 2012
B. v. Austria, 28 March 1990, Series A no. 175
Baranowski v. Poland, no. 28358/95, ECHR 2000-III
Becciev v. Moldova, no. 9190/03, 4 October 2005
Beiere v. Latvia, no. 30954/05, 29 November 2011
Bejaoui v. Greece, no. 23916/94, Commission decision of 6 April 1995

- Belchev v. Bulgaria*, no. 39270/98, 8 April 2004
- Belevitskiy v. Russia*, no. 72967/01, 1 March 2007
- Benham v. the United Kingdom*, 10 June 1996, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-III
- Benjamin and Wilson v. the United Kingdom*, no. 28212/95, 26 September 2002
- Bergmann v. Estonia*, no. 38241/04, 29 May 2008
- Bezicheri v. Italy*, 25 October 1989, Series A no. 164
- Blackstock v. the United Kingdom*, no. 59512/00, 21 June 2005
- Boicenco v. Moldova*, no. 41088/05, 11 July 2006
- Bojilov v. Bulgaria*, no. 45114/98, 22 December 2004
- Bollan v. the United Kingdom* (dec.), no. 42117/98, ECHR 2000-V
- Bordovskiy v. Russia*, no. 49491/99, 8 February 2005
- Bouamar v. Belgium*, 29 February 1988, Series A no. 129
- Bozano v. France*, no. 9990/82, Commission decision of 15 May 1984, D.R. 39, 119
- Bozano v. France*, 18 December 1986, Series A no. 111
- Brand v. the Netherlands*, no. 49902/99, 11 May 2004
- Brega and Others v. Moldova*, no. 61485/08, 24 January 2012
- Brincat v. Italy*, 26 November 1992, Series A no. 249-A
- Brogan and Others v. the United Kingdom*, 29 November 1988, Series A no. 145-B
- Bykov v. Russia* [GC], no. 4378/02, 10 March 2009
- Çağdaş Şahin v. Turkey*, no. 28137/02, 11 April 2006
- Calmanovici v. Romania*, no. 42250/02, 1st July 2008
- Castravet v. Moldova*, no. 23393/05, 13 March 2007
- Çatal v. Turkey*, no. 26808/08, 17 April 2012
- Chahal v. the United Kingdom*, 15 November 1996, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-V
- Chitayev and Chitayev v. Russia*, no. 59334/00, 18 January 2007
- Chraidı v. Germany*, no. 65655/01, ECHR 2006-XII
- Ciulla v. Italy*, 22 February 1989, Series A no. 148
- Clooth v. Belgium*, 12 December 1991, Series A no. 225
- Čonka v. Belgium*, no. 51564/99, ECHR 2002-I
- Creangă v. Romania* [GC], no. 29226/03, 23 February 2012
- Cristina Boicenco v. Moldova*, no. 25688/09, 27 September 2011
- Cumber v. the United Kingdom*, no. 28779/95, Commission decision of 27 November 1996

- D.D. v. Lithuania*, no. 13469/06, 14 February 2012
- D.G. v. Ireland*, no. 39474/98, ECHR 2002-III
- Dacosta Silva v. Spain*, no. 69966/01, ECHR 2006-XIII
- Damian-Burueana and Damian v. Romania*, no. 6773/02, 26 May 2009
- Danev v. Bulgaria*, no. 9411/05, 2 September 2010
- De Jong, Baljet and Van den Brink v. the Netherlands*, 22 May 1984, Series A no. 77
- Delcourt v. Belgium*, no. 2689/65, Commission decision of 7 February 1967 referred to in the Commission's report of 1 October 1968
- Dereci v. Turkey*, no. 77845/01, 24 May 2005
- De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, 18 November 1970, Series A no. 12
- Dikme v. Turkey*, no. 20869/92, ECHR 2000-VIII
- Douiyeb v. the Netherlands* [GC], no. 31464/96, 4 August 1999
- Drozd and Janousek v. France and Spain*, 26 June 1992, Series A no. 240
- Dubovik v. Ukraine*, nos. 33210/07 and 41866/08, 15 October 2009
- E. v. Norway*, 29 August 1990, Series A no. 181-A
- Elci and Others v. Turkey*, nos. 23145/93 and 25091/94, 13 November 2003
- Engel and Others v. the Netherlands*, 8 June 1976, Series A no. 22
- Enhorn v. Sweden*, no. 56529/00, ECHR 2005-I
- Epple v. Germany*, no. 77909/01, 24 March 2005
- Erdagöz v. Turkey*, no. 21890/93, 22 October 1997, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-VI
- Erkalo v. the Netherlands*, 2 September 1998, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VI
- Farhad Aliyev v. Azerbaijan*, no. 37138/06, 9 November 2010
- Fodale v. Italy*, no. 70148/01, ECHR 2006-VII
- Foka v. Turkey*, no. 28940/95, 24 June 2008
- Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, 30 August 1990, Series A no. 182
- Frasik v. Poland*, no. 22933/02, ECHR 2010 (extracts)
- Freda v Italy*, no. 8916/80, Commission decision of 7 October 1980, D.R. 21, p. 254
- Ganea v. Moldova*, no. 2474/06, 17 May 2011
- G.K. v. Poland*, no. 38816/97, 20 January 2004
- Gaidjurgis v. Lithuania* (dec.), no. 49098/99, 16 June 2001
- Galstyan v. Armenia*, no. 26986/03, 15 November 2007
- Garycki v. Poland*, no. 14348/02, 6 February 2007
- Gasiņš v. Latvia*, no. 69458/01, 19 April 2011

- Gatt v. Malta*, no. 28221/08, ECHR 2010
Gebremedhin [Gaberamadhien] v. France, no. 25389/05, ECHR 2007-II
Georgieva v. Bulgaria, no. 16085/02, 3 July 2008
Gillan and Quinton v. the United Kingdom, no. 4158/05, ECHR 2010-
(extracts)
Giorgi Nikolaishvili v. Georgia, no. 37048/04, 13 January 2009
Giulia Manzoni v. Italy, 1st July 1997, *Reports of Judgments and Decisions*
1997-IV
Górski v. Poland, no. 28904/02, 4 October 2005
Güveç v. Turkey, no. 70337/01, ECHR 2009 (extracts)
Guzzardi v. Italy, 6 November 1980, Series A no. 39
H.L. v. the United Kingdom, no. 45508/99, ECHR 2004-IX
H.M. v. Switzerland, no. 39187/98, ECHR 2002-II
Harkmann v. Estonia, no. 2192/03, 11 July 2006
Hilda Hafsteinsdóttir v. Iceland, no. 40905/98, 8 June 2004
Hood v. the United Kingdom [GC], no. 27267/95, ECHR 1999-I
Houtman and Meeus v. Belgium, no. 22945/07, 17 March 2009
Hristova v. Bulgaria, no. 60859/00, 7 December 2006
Huber v. Switzerland, 23 October 1990, Series A no. 188
Hutchison Reid v. the United Kingdom, no. 50272/99, ECHR 2003-IV
I.A. v. France, 23 September 1998, *Reports of Judgments and Decisions*
1998-VII
I.I. v. Bulgaria, no. 44082/98, 9 June 2005
Ichin and Others v. Ukraine, nos. 28189/04 and 28192/04, 21 December
2010
Idalov v. Russia [GC], no. 5826/03, 22 May 2012
Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia [GC], no. 48787/99, ECHR 2004-VII
Ilijkov v. Bulgaria, no. 33977/96, 26 July 2001
Iliya Stefanov v. Bulgaria, no. 65755/01, 22 May 2008
Ipek and Others v. Turkey, nos. 17019/02 and 30070/02, 3 February 2009
Ireland v. the United Kingdom, 18 January 1978, Series A no. 25
Iskandarov v. Russia, no. 17185/05, 23 September 2010
Jablonski v. Poland, no. 33492/96, 21 December 2000
Jarzyński v. Poland, no. 15479/02, 4 October 2005
Ječius v. Lithuania, no. 34578/97, ECHR 2000-IX
Kerr v. the United Kingdom (dec.), no. 40451/98, 7 December 1999
Kaboulov v. Ukraine, no. 41015/04, 19 November 2009
Kadem v. Malta, no. 55263/00, 9 January 2003

Kafkaris v. Cyprus (no. 2) (dec.), no. 9644/09, 21 June 2011
Kalashnikov v. Russia, no. 47095/99, ECHR 2002-VI
Kallweit v. Germany, no. 17792/07, 13 January 2011
Kampanis v. Greece, no. 17977/91, 13 July 1995
Kanagaratnam v. Belgium, no. 15297/09, 13 December 2011
Kandzhov v. Bulgaria, no. 68294/01, 6 November 2008
Kane v. Cyprus (dec.), no. 33655/06, 13 September 2011
Kharin v. Russia, no. 37345/03, 3 February 2011
Khodorkovskiy v. Russia, no. 5829/04, 31 May 2011
Khudoyorov v. Russia, no. 6847/02, ECHR 2005-X (extracts)
Koendjiharie v. the Netherlands, 25 October 1990, Series A no. 185-B
Kolompar v. Belgium, 24 September 1992, Series A no. 235-C
Koniarska v. United Kingdom, no.33670/96, (dec.) 12 October 2000
Korneykova v. Ukraine, no. 39884/05, 19 January 2012
Kortesis v. Greece, no. 60593/10, 12 June 2012
Krejčíř v. the Czech Republic, nos. 39298/04 and 8723/05, 26 March 2009
Kučera v. Slovakia, no. 48666/99, 17 July 2007
Kudła v. Poland [GC], no. 30210/96, ECHR 2000-XI
Kurt v. Turkey, 25 May 1998, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-III
Labita v. Italy [GC], no. 26772/95, ECHR 2000-IV
Ladent v. Poland, no. 11036/03, 18 March 2008
Laumont v. France,no. 43626/98, ECHR 2001-XI
Lavents v. Latvia, no. 58442/00, 28 November 2002
Lawless v. Ireland (no. 3), 1 July 1961, Series A no. 3
Lebedev v. Russia, no. 4493/04, 25 October 2007
Lelièvre v. Belgium, no. 11287/03, 8 November 2007
Letellier v. France, 26 June 1991, Series A no. 207
Lloyd and Others v. the United Kingdom, nos. 29798/96, 30395/96,
 34327/96, 34341/96, 35445/97, 36267/97, 36367/97, 37551/97,
 37706/97, 38261/97, 39378/98, 41590/98, 41593/98, 42040/98,
 42097/98, 45420/99, 45844/99, 46326/99, 47144/99, 53062/99,
 53111/99, 54969/00, 54973/00, 54997/00, 55046/00, 55068/00,
 5071/00, 56109/00, 56231/00, 56232/00, 56233/00, 56429/00,
 56441/00, 2460/03, 2482/03, 2483/03, 2484/03 and 2490/03, 1st
 March 2005
Lobanov v. Russia, no. 16159/03, 16 October 2008
Luberti v. Italy, 23 February 1984, Series A no. 75
M. v. Germany, no. 19359/04, ECHR 2009

Mahdid and Haddar v. Austria (dec.), no. 74762/01, ECHR 2005-XIII
(extracts)

Mamedova v. Russia, no. 7064/05, 1 June 2006

Mancini v. Italy, no. 44955/98, ECHR 2001-IX

Mangouras v. Spain [GC], no. 12050/04, ECHR 2010

Marturana v. Italy, no. 63154/00, 4 March 2008

Matznetter v. Austria, 10 November 1969, Series A no. 10

McKay v. the United Kingdom [GC], no. 543/03, ECHR 2006-X

McVeigh and Others v. United Kingdom, nos.8022/77, 8025/77, 8027/77,
Commission report of 18 March 1981

Medova v. Russia, no. 25385/04, 15 January 2009

Medvedyev and Others v. France [GC], no. 3394/03, ECHR 2010

Meloni v. Switzerland, no. 61697/00, 10 April 2008

Michalák v. Slovakia, no. 30157/03, 8 February 2011

Minjat v. Switzerland, no. 38223/97, 28 October 2003

Mogos and Others v. Romania (dec.), no. 20420/02, 6 May 2004

Molotchko v. Ukraine, no. 12275/10, 26 April 2012

Monnell and Morris v. the United Kingdom, 2 March 1987, Series A no. 115

Mooren v. Germany [GC], no. 11364/03, 9 July 2009

Morsink v. the Netherlands, no. 48865/99, 11 May 2004

Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga v. Belgium, no. 13178/03, ECHR
2006-XI

Murray v. the United Kingdom [GC], 28 October 1994, Series A no. 300-A

Musiał v. Poland [GC], no. 24557/94, ECHR 1999-II

Musuc v. Moldova, no. 42440/06, 6 November 2007

N.C. v. Italy [GC], no. 24952/94, ECHR 2002-X

Nart v. Turkey, no. 20817/04, 6 May 2008

Nasrulloev v. Russia, no. 656/06, 11 October 2007

Năstase-Silivestru v. Romania, no. 74785/01, 4 October 2007

Navarra v. France, 23 November 1993, Series A no. 273-B

Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine, no. 42310/04, 21 April 2011

Neumeister v. Austria, 27 June 1968, Series A no. 8

Niedbała v. Poland, no. 27915/95, 4 July 2000

Nielsen v. Denmark, 28 November 1988, Series A no. 144

Nikolov v. Bulgaria, no. 38884/97, 30 January 2003

Nikolova v. Bulgaria [GC], no. 31195/96, ECHR 1999-II

Nikolova v. Bulgaria (no. 2), no. 40896/98, 30 September 2004

Novotka v. Slovakia (dec.), no. 47244/99, 4 November 2003

- Nowak v. Ukraine*, no. 60846/10, 31 March 2011
Nowicka v. Poland, no. 30218/96, 3 December 2002
O.H. v. Germany, no. 4646/08, 24 November 2011
O'Hara v. the United Kingdom, no. 37555/97, ECHR 2001-X
Osypenko v. Ukraine, no. 4634/04, 9 November 2010
Öcalan v. Turkey (dec.), no. 46221/99, 14 December 2000
Öcalan v. Turkey [GC], no. 46221/99, ECHR 2005-IV
Oral and Atabay v. Turkey, no. 39686/02, 23 June 2009
Panchenko v. Russia, no. 45100/98, 8 February 2005
Pankiewicz v. Poland, no. 34151/04, 12 February 2008
Pantea v. Romania, no. 33343/96, ECHR 2003-VI (extracts)
Paradis v. Germany (dec.), no. 4065/04, 4 September 2007
Piotr Baranowski v. Poland, no. 39742/05, 2 October 2007
Piotr Osuch v. Poland, no. 30028/06, 3 November 2009
Piruzyan v. Armenia, no. 33376/07, 26 June 2012
Prencipe v. Monaco, no. 43376/06, 16 July 2009
Quinn v. France, 22 March 1995, Series A no. 311
R.L. and M.-J.D. v. France, no. 44568/98, 19 May 2004
R.M.D. v. Switzerland, 26 September 1997, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-VI
Rahimi v. Greece, no. 8687/08, 5 April 2011
Rakevich v. Russia, no. 58973/00, 28 October 2003
Rantsev v. Cyprus and Russia, no. 25965/04, ECHR 2010 (extracts)
Rehbock v. Slovenia, no. 29462/95, ECHR 2000-XII
Reinprecht v. Austria, no. 67175/01, ECHR 2005-XII
Riad and Idiab v. Belgium, nos. 29787/03 and 29810/03, 24 January 2008
Riera Blume and Others v. Spain, no. 37680/97, ECHR 1999-VII
S.B.C. v. the United Kingdom, no. 39360/98, 19 June 2001
S.P. v. Belgium (dec.), no. 12572/08, 14 June 2011
Saadi v. the United Kingdom, no. 13229/03, 11 July 2006
Saadi v. the United Kingdom [GC], no. 13229/03, ECHR 2008
Sadegül Özdemir v. Turkey, no. 61441/00, 2 August 2005
Sakik and Others v. Turkey, 26 November 1997, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-VII
Salayev v. Azerbaijan, no. 40900/05, 9 November 2010
Sanchez-Reisse v. Switzerland, 21 October 1986, Series A no. 107
Sarigiannis v. Italy, no. 14569/05, 5 April 2011
Schiesser v. Switzerland, 4 December 1979, Series A no. 34

- Schwabe and M.G. v. Germany*, no. 8080/08, 1 December 2011
Scott v. Spain, 18 December 1996, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-VI
Selçuk v. Turkey, no. 21768/02, 10 January 2006
Shabani v. Switzerland, no. 29044/06, 5 November 2009
Shamayev and Others v. Georgia and Russia, no. 36378/02, ECHR 2005-III
Shamsa v. Poland, nos. 45355/99 and 45357/99, 27 November 2003
Shimovolos v. Russia, no. 30194/09, 21 June 2011
Shtukaturov v. Russia, no. 44009/05, ECHR 2008
Shulgin v. Ukraine, no. 29912/05, 8 December 2011
Skrobol v. Poland, no. 44165/98, 13 September 2005
Smirnova v. Russia, nos. 46133/99 and 48183/99, § ..., ECHR 2003-IX (extracts)
Soldatenko v. Ukraine, no. 2440/07, 23 October 2008
Solmaz v. Turkey, no. 27561/02, 16 January 2007
Stanev v. Bulgaria [GC], no. 36760/06, 17 January 2012
Stašaitis v. Lithuania, no. 47679/99, 21 March 2002
Steel and Others v. the United Kingdom, 23 September 1998, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VII
Stephens v. Malta (no. 1), no. 11956/07, 21 April 2009
Stephens v. Malta (no. 2), no. 33740/06, 21 April 2009
Stepuleac v. Moldova, no. 8207/06, 6 November 2007
Stoichkov v. Bulgaria, no. 9808/02, 24 March 2005
Storck v. Germany, no. 61603/00, ECHR 2005-V
Sulaoja v. Estonia, no. 55939/00, 15 February 2005
Svipsta v. Latvia, no. 66820/01, ECHR 2006-III (extracts)
Tepe v. Turkey, no. 31247/96, 21 December 2004
Tase v. Romania, no. 29761/02, 10 June 2008
Tiron v. Romania, no. 17689/03, 7 April 2009
Toshev v. Bulgaria, no. 56308/00, 10 August 2006
Toth v. Austria, 12 December 1991, Series A no. 224
Tsirlis and Kouloumpas v. Greece, 29 May 1997, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-III
Turcan v. Moldova, no. 39835/05, 23 October 2007
Vachev v. Bulgaria, no. 42987/98, ECHR 2004-VIII (extracts)
Van der Leer v. the Netherlands, 21 February 1990, Series A no. 170-A
Van Droogenbroeck v. Belgium, 24 June 1982, Series A no. 50
Varbanov v. Bulgaria, no. 31365/96, ECHR 2000-X

- Varga v. Romani*, no. 73957/01, 1 April 2008
- Vasileva v. Denmark*, no. 52792/99, 25 September 2003
- Viorel Burzo v. Romania*, nos. 75109/01 and 12639/02, 30 June 2009
- Voskuil v. the Netherlands*, no. 64752/01, 22 November 2007
- Vrenčev v. Serbia*, no. 2361/05, 23 September 2008
- Waite v. the United Kingdom*, no. 53236/99, 10 December 2002
- Wassink v. the Netherlands*, 27 September 1990, Series A no. 185-A
- Weeks v. the United Kingdom*, 2 March 1987, Series A no. 114
- Wemhoff v. Germany*, 27 June 1968, Series A no. 7
- Winterwerp v. the Netherlands*, 24 October 1979, Series A no. 33
- Witold Litwa v. Poland*, no. 26629/95, ECHR 2000-III
- Włoch v. Poland*, no. 27785/95, ECHR 2000-XI
- Włoch v. Poland (no. 2)*, no. 33475/08, 10 May 2011
- X v. Austria*, no. 8278/78, Commission decision of 13 December 1979, D.R. 18, p. 154
- X v. Belgium*, no. 4741/71, Commission decision of 2 April 1973
- X v. Federal Republic of Germany*, no. 1322/62, Commission decision of 14 December 1963
- X v. Federal Republic of Germany*, no. 6659/74, Commission decision of 10 December 1975
- X v. Germany*, no. 8098/77, Commission decision of 13 December 1978, D.R. 16, p. 111
- X v. Switzerland*, no. 8500/79, Commission decision of 14 December 1979, D.R. 18, p. 244
- X v. Switzerland*, no. 9012/80, Commission decision of 9 December 1980, D.R. 25, p. 213
- X v. the United Kingdom*, no. 6998/75, Commission Report of 16 July 1980
- X v. the United Kingdom*, 5 November 1981, Series A no. 46
- Yankov v. Bulgaria*, no. 39084/97, ECHR 2003-XII (extracts)
- Yoh-Ekale Mwanje v. Belgium*, no. 10486/10, 20 December 2011